

IZNENAĐENJE I SMIJEH KAO POTICAJ ZA DJEČJE LOKOVNO IZRAŽAVANJE

Vučemilović, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:808406>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**IZNENAĐENJE I SMIJEH KAO POTICAJ ZA DJEČJE LIKOVNO
IZRAŽAVANJE**

IVANA VUČEMILOVIĆ

SPLIT, 2023.

Odsjek za učiteljski studij

Integrirani preddiplomski i diplomski učiteljski studij

Predmet: Metodika nastave Likovne kulture

**IZNENAĐENJE I SMIJEH KAO POTICAJ ZA DJEČJE LIKOVNO
IZRAŽAVANJE**

Studentica:

Ivana Vučemilović

Mentorica:

doc. dr. sc. Dubravka Kušćević

Split, srpanj 2023.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Nastava likovne kulture u nižim razredima osnovne škole.....	6
2.1. Umjetnost u životu djeteta	6
2.2. Djetetov likovni izričaj i odrednice kurikuluma.....	8
2.3. Emocije kao sastavnica međupredmetne teme	11
3. Motivacija i motivi u nastavi Likovne kulture	13
3.1. Teorijsko polazište motivacije.....	13
3.1.1. Motivacija kao učenikova želja za postizanjem postavljenog cilja	13
3.2. Motivi.....	14
3.2.1. Vizualni motivi.....	14
3.2.2. Likovni i kompozicijski elementi kao poticaj.....	15
3.2.3. Nevizualni motivi	15
3.2.4. Primjer istraživačkoga doprinosa na tragu motiva	16
4. Emocije.....	17
4.1. Prepoznavanje i razumijevanje emocija	18
4.1.1. Iznenadenje.....	19
4.1.2. Smijeh	20
4.2. Važnost emocija u životu čovjeka	21
4.3. Emocionalni razvoj učenika	22
4.4. Emocije kao poticaj za likovno izražavanje.....	22
5. Metodologija istraživanja	25
5.1 Predmet, cilj, istraživački zadatci i hipoteze istraživanja	25
5.2. Opis uzorka	26
5.3. Postupak i opis istraživanja	26
5.4. Instrumenti istraživanja i metode obrade podataka	30
5.5. Rezultati i rasprava	31
5.6. Zaključak istraživanja	51
6. Zaključak	52
7. Literatura	54

1. Uvod

Ovaj diplomski rad sadrži teorijski i empirijski dio. U teorijskome dijelu rada opisana je uloga umjetnosti u životu djeteta te utjecaj nastavnog predmeta Likovna kultura na cjelokupni razvoj učenika. U nastavku su izneseni osnovni ciljevi učenja i podučavanja Likovne kulture i zadaće koje se ostvaruju na temelju propisanih odgojno-obrazovnih ishoda protkanih u domenama predmetnog kurikulumu.

Nezaobilazna sastavnica svakoga nastavnoga sata leži u motivaciji. Biti učitelj nije zanimanje, već poziv, a kvalitetan učitelj jest posvećena osoba koja posjeduje znanja i kompetencije, primjenjuje potrebne praktične vještine, ali ima čitav spektar osobina koje mu pomažu u radu s učenicima, a to su između ostalog: pristupačnost, strpljivost, pravednost, snalažljivost, kreativnost, humor i obilje ljubavi. Dobar učitelj treba biti nepresušan izvor ideja kako bi svaki dan iznova motivirao učenike i probudio u njima želju za likovnim izražavanjem tijekom sata Likovne kulture.

U nastavi Likovne kulture postoje tri kategorije motiva koje učenici mogu likovno izražavati na nastavnim satima Likovne kulture: vizualni motivi, likovno kompozicijski elementi kao poticaji te nevizualni motivi. Važno je naglasiti da sve kategorije nisu jednako zastupljene u praksi. Većina učitelja najviše pozornosti posvećuje vizualnim motivima, no poželjno je da učenici više vremena provode izražavajući nevizualne motive te likovno kompozicijske elemente kao poticaje. Emocije su izvrstan primjer nevizualnoga motiva koje možemo koristiti u nastavi. Svaki učenik može na papiru prikazati svoj osjećaj što osigurava da radovi budu jedinstveni i kreativni. Pozitivne emocije kao što su iznenađenje i smijeh koje učenici likovno stvaraju mogu oživjeti sjećanje na nezaboravne vesele trenutke iz njihova života. S druge strane, likovne aktivnosti mogu pomoći učeniku u nošenju s negativnim emocijama, a isto tako uz likovni rad može se razgovarati i lakše verbalizirati određenu emociju. Primjerice, dijete tamnim bojama može izraziti svoje nezadovoljstvo i ljutnju, umjesto da posegne za svađom ili tučnjavom.

Brojni autori na različite načine definiraju emocije i pritom je svaka definicija prihvaćena kao točna jer izražava subjektivni dojam i doživljaj pojedinca koji nije moguće znanstveno utvrditi. Emocije se dijele u više kategorija primarne i sekundarne, pozitivne i

negativne i dr. U nastavku teorijskog dijela opisani su načini i tehnike koje pomažu ljudima u prepoznavanju i razumijevanju emocija te je naglašena važnost emocija u čovjekovu životu. Također je iznesen prikaz emocionalnoga razvoja učenika kako bi lakše razumjeli dijete i emocije koje ono proživljava tijekom odrastanja.

O emocijama možemo govoriti u svim nastavnim predmetima, a jedna od sedam međupredmetnih tema u kurikulumu jest Osobni i socijalni razvoj u kojoj emocije predstavljaju osnovu za daljnji rast i razvitak učenika.

U teorijskom dijelu osvrnuli smo se i na nekoliko prethodno provedenih istraživanja koja se mogu povezati s istraživanjem provedenim u sklopu ovoga diplomskoga rada.

Empirijski dio rada s temom *Iznenadjenje i smijeh kao poticaj za dječje likovno izražavanje* proveden je u jednoj osnovnoj školi u Splitsko-dalmatinskoj županiji u dvama četvrtima te jednomu trećemu razredu. Cilj istraživanja bio je ispitati likovne reakcije učenika na vizualne i nevizualne poticaje (iznenadjenje i smijeh) u likovnome stvaralaštvu. Kroz rezultate istraživanja i raspravu dobili smo odgovore na postavljena istraživačka pitanja.

2. Nastava likovne kulture u nižim razredima osnovne škole

2.1. Umjetnost u životu djeteta

Komunikacija igra važnu ulogu u životu svakoga čovjeka, bez obzira na vrijeme u kojemu živi ili kulturu kojoj pripada. Svaki pojedinac u obitelji kreće s usvajanjem različitih oblika komunikacije: verbalne, odnosno usmene, pisane ili neverbalne, no postoji mnogo različitih načina na koje ljudi mogu komunicirati primjerice, slikom. Opće je poznato da slika govori više od tisuću riječi pa su tako slike prenosile poruke još u davnoj prošlosti na zidovima špilje Altamire u Španjolskoj ili Lascaux u Francuskoj. Vizualna umjetnost daje veliki doprinos društvenim promjenama. Danas mladi sve rjeđe posjećuju izložbe u muzejima i galerijama, ali su im s druge strane, svi vizualni sadržaji dostupni na televiziji, YouTube-u i sl (Brajčić, Kušćević, 2016).

Različiti se autori slažu da su pojmovi pojedinac, umjetnost i kultura međusobno prožeti jedni s drugima te među njima postoji neraskidiva poveznica. Finci o umjetnosti navodi sljedeće: *„Umjetnost je bila oponašanje i uljepšavanje stvarnog, slika stvarnog, otpor stvarnom i stvarnost po sebi. Bila je na različite načine uvjetovana svojim dobom, na različite se načine odnosila prema stvarnom, ali nikada nije bila puko ponavljanje života. Ona pokazuje, ukazuje i kazuje što i kako nešto jest i što sve može biti“* (Finci, 2008, str. 1). Labus vjeruje da: *„Umjetnost problematizira čovjekovu egzistenciju i zato ni jedna druga forma ljudskog duha ne može toliko duboko i potpuno potresti čovjeka kao umjetnost“* (Labus, 2005, str. 905). Još od davnina su se filozofi pitali što je umjetnost, koja je njezina uloga u čovjekovu životu. Prema riječima Popovich, Vandeleur, Mills i sur. umjetnost je iznimno važna u odgojno-obrazovnom procesu, a njezinu slojevitost doživljavaju kao: *„Svijest o različitostima i kulturama, kao osobni izraz, refleksiju i odgovor, kao bilješku povijesti, kao put do estetske svjesnosti, kao razvijanje kreativnosti za rješavanje problema, kao oblik komunikacije“* (Popovich, Vandeleur, Mills i sur., 2004, str. 4).

Umjetničko je izražavanje spontana, stvaralačka aktivnost čovjeka tijekom koje osoba ima mogućnost stvarnost prikazati na drugačiji način nego što to čine znanost i tehnologija. Čovjek zahvaljujući umjetnosti: pomiče svoje granice, mijenja svoju okolinu, otkriva nove dimenzije spoznaje te mogućnosti vlastite egzistencije (Brajčić, Kušćević, 2016).

Iako likovna nastava kod učenika razvija brojne učeničke sposobnosti, a istovremeno učenici obogaćuju svoje znanje iz aspekta umjetnosti, ipak umjetnički sadržaji ne zavrjeđuju povoljan položaj naspram prirodoslovno-znanstvenih, matematičkih i tehničkih predmeta. Umjetnički su predmeti zanemareni, iako su u stvarnosti nužni za uravnoteženo obrazovanje učenika. Za djecu je smatraju Jalongo i Stamp (1997) nužno doživjeti svijet putem različitih umjetničkih aktivnosti kao što su crtanje, slikanje, dramske igre, pjesma i ples. Baveći se navedenim aktivnostima djeca proširuju svoje horizonte, uče i obrazuju se, usavršavaju pojedine vještine te mijenjaju stavove o umjetničkim aktivnostima kojima krade svoje slobodno vrijeme uz neizmjernu dozu zabave. Nemaju svi jednaku količinu ljubavi prema umjetničkim aktivnostima što je sasvim prihvatljivo, no pojedinci koji se pronalaze u slikanju, pjevanju ili plesu zasigurno će se i u budućnosti nastaviti baviti voljenom aktivnošću razvijajući svoju kreativnost. Katunarić opisuje kreativnost kao: „*Složenu sposobnost čiji se temelji izgrađuju holističkom imaginacijom sredstvima umjetničkog izražavanja, nikako brzim stjecanjem specijalnih vještina*“ (Katunarić, 2007, str. 315). Drugim riječima kreativnost je složen proces osmišljavanja te iznošenja novih i neobičnih ideja, drugačijih od drugih za koje je potrebno vrijeme, odnosno kreativnost nikako nije odlika kojoj pripisujemo brzinu. Osim toga, nisu svi skloni kreativnosti. Znanost i umjetnost nalaze se na suprotnim polovima, odnosno postoji dio populacije koji preferira znanost te ne vidi svrhu koju ima umjetnost ili bilo kakav slobodan način kreativnoga izražavanja. S druge strane kreativne duše često zaziru od znanosti pa ju nastoje zaobići u širokom krugu. U narod su ukorijenjene brojne predrasude o umjetnosti kao neozbiljnoj sposobnosti, intelektualno nepretencioznoj aktivnosti, zabavi, igri, divnom začinu života (Broudy, 1987) koje je potrebno prevladati te ih postaviti u bliži odnos, tj. međusoban dijalog za dobrobit budućih naraštaja (Brajčić, Kušević, 2016).

Šarančić (2014) navodi da su likovno stvaralaštvo i Likovna kultura kao nastavni predmet aktivnosti koje pozitivno djeluju na subjektivnu dobrobit pojedinca. Osim toga, likovno stvaralaštvo za dijete predstavlja izazovnu aktivnost za njegov živčani te imunološki sustav. Uz to bavljenje umjetnošću doprinosi moždanom razvoju djeteta. Drugim riječima u djetetovom se mozgu tijekom likovnog izražavanja stvaraju nove sinapse koje pospješuju stvaranje novih ideja, odnosno razvijaju kreativnost. Likovno stvaralaštvo povezano je s djetetovim postignućima, a kasnije i sa školskim uspjehom. Dijete može likovno se izražavajući potaknuti koncentraciju na duže vremenske intervale. Dijete koje se likovno izražava istovremeno potiče svoju znatiželju te se upušta u proces istraživanja svijeta oko sebe. Likovni

izričaj pomaže djetetu u zapažanju različitih nijansi boja, detalja te odnosa među veličinama (Šarančić, 2014).

2.2. Djetetov likovni izričaj i odrednice kurikuluma

Likovno izražavanje ima izniman doprinos na cjelokupni razvoj djeteta. Ono što ga zanima i uzbuđuje dijete prikazuje likovno se izražavajući, osim toga dijete je oduševljeno materijalom s kojim radi i procesom rada te neposrednom percepcijom i pokretima. Dječja su likovna djela iskrena i spontana, bez laži i izmišljanja, a dijete iznosi svoj stav prema onomu što izražava (Grgurić, Jakubin, 1996).

Tijekom pohađanja razredne nastave učenik se nalazi u zlatnome dobu dječjega likovnoga izražavanja koje traje od šeste do desete godine. Pokret, karakter, profil, detalji, vertikalna i obrnuta perspektiva te panoramski prikaz predstavljaju samo dio karakteristika koje dijete izražava u fazi intelektualnog realizma (Grgurić, Jakubin, 1996).

Likovna kultura kao nastavni predmet ubraja se u umjetničko te društveno-humanističko područje odgoja i obrazovanja. U jednoj nastavnoj godini učenici razredne nastave trebali bi imati 35 nastavnih sati Likovne kulture, odnosno samo jedan sat tjedno. U tom je vremenu zamišljeno da učenici steknu znanja o vizualnoj kulturi, različitim područjima likovnih i vizualnih umjetnosti te o različitim načinima vizualne komunikacije. Učenici upoznaju vizualnu i likovnu kulturu putem kvalitetno osmišljenih projekata, interdisciplinarnoga pristupa i međupredmetnoga povezivanja što ujedno obogaćuje njihov život. Posjećuju kulturno-znanstvene ustanove i umjetnička događanja te njeguju kulturnu baštinu. (MZO, Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije, 2019). Likovno-umjetnička djela koje učenici promatraju na likovnoj nastavi izvrstan su poticaj za cjelokupni djetetov emocionalni, asocijativni te intelektualni razvoj. Promatrajući umjetnička djela učenici istovremeno upoznaju likovni jezik te postupno izgrađuju kritičko mišljenje. Na izražavanje i komunikaciju potiču ih pitanja o temama koje su im bliske. Zahvaljujući Likovnoj kulturi učenici rade na svom sustavnom odgoju opažanja, istražuju putem praktičnoga rada, oblikuju, izražavaju svoje ideje i nude rješenja za probleme iz svoje okoline. Primjenjujući različite metode i tehnike razvijaju kreativnost, uče se stvarati likovne oblike te razvijaju i ostvaruju ideje. Donošenje višestrukih rješenja, razvoj mašte te objedinjenje estetskog, etičkog

i tehnološkog aspekta samo su neke od brojnih dobrobiti Likovne kulture kojima su djeca izložena tijekom nastavnoga procesa. Potrebe za izražavanjem učenika i njegovanje njihovih individualnih osobitosti zasigurno će biti zadovoljene. Na nastavnim satima nipošto neće biti zanemareni tradicionalni likovni materijali i postupci kao ni suvremeni vizualni mediji ni koncepti. (MZO, Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije, 2019).

Likovnoj kulturi kao nastavnome predmetu osnovni je cilj oblikovanje osobnoga i društvenoga identiteta učenika, oplemenjivanje i bogaćenje slike o sebi i o svijetu u kojemu žive; razvijanje sposobnosti kreativnoga mišljenja i djelovanja; usvajanje likovne i vizualne pismenosti te praktična primjena tehnika, alata i medija. Uz to, pet je odgojno-obrazovnih ciljeva učenja i poučavanja Likovne kulture, a to su:

„1. Usvojiti i razumjeti likovni jezik te razviti likovnu pismenost odgajanjem vizualnoga opažanja te njihovom primjenom kroz stvaralački (kreativni) i analitički proces.

2. Izražavati stvaralačko (kreativno) mišljenje produkcijom ideja i rješavanjem problema; razvijati psihomotoričke i kognitivne vještine upoznavanjem i upotrebom različitih materijala, postupaka i medija.

3. Razvijati kritičko mišljenje, stavove i vrijednosti uspostavljanjem aktivnoga odnosa prema okolini i likovnomu stvaralaštvu.

4. Razumjeti kontekst likovnoga djela i ulogu likovnoga stvaralaštva u društvu istraživanjem umjetničkoga izraza i uspostavljanjem odnosa s društvenim, povijesnim, kulturnim i tehnološkim čimbenicima.

5. Sudjelovati u umjetničkim događanjima i aktivnostima kulturno-znanstvenih ustanova; razvijati odgovoran odnos prema suvremenoj kulturnoj okolini i umjetničkoj baštini“ (MZO, Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije, 2019, str. 6).

Svi navedeni ciljevi Likovne kulture objedinjeni su trima domenama, a to su: A Stvaralaštvo i produktivnost, B Doživljaj i kritički stav te C Umjetnost u kontekstu (MZO, Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije, 2019).

U kurikulumu Likovne kulture četiri su zadane i dvije izborne teme, a učitelj je osoba koja odabire sadržaje kojima će ostvariti odgojno-obrazovne ishode i obraditi temu. Opseg obveznih sadržaja prilagođava se individualnim potrebama učenika. Tema je učiteljev izbor, a ujedno je okvir unutar kojega se učenik bavi zadanim problemima, drugim riječima on ih istražuje, a zatim se bavi vizualnom i likovnom interpretacijom određene teme. Teme, sadržaji te ishodi Likovne kulture povezani su s ostalim predmetima, međupredmetnim temama te svakodnevnim iskustvima učenika. Tematsku je cjelinu moguće isplanirati kao projekt ili se nekoliko nastavnih sati može povezati zajedničkim kontekstom. Učiteljeva je zadaća odrediti dužinu trajanja cjeline, broj realiziranih radova te posljednje, ali ne i manje bitno osmisliti različite načine na koje se izvode zadane nastavne jedinice. Projektna i kontekstna nastava iznimno su zahvalni oblici nastave za uspješno ostvarivanje ishoda (MZO, Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije, 2019).

Likovna je kultura u prve četiri godine organizirana u manje ili veće cjeline povezane zadanim i izbornim temama. Za prvi razred to su: „*Slika, igra, priča, Vidljivo-nevidljivo, Priroda i oblik, Prostor u kojem boravim te dvije izborne teme: Zajedno smo različiti te Umjetnost i zajednica*“ (MZO, Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije, 2019, str. 10).

U drugome razredu učenici se bave sljedećim temama: Slikom, igrom, pričom, Osjetima i osjećajima, Prirodom i čovjekom te Komunikacijom, a Zajedno smo različiti te Umjetnost i zajednica dvije su izborne teme Likovne kulture u drugome razredu primarnoga obrazovanja (MZO, Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije, 2019).

U trećem se razredu učenici bave Slikom, pokretom, zvukom i riječju, Svijetom u meni i oko mene, te Prostorom u kojem borave. Uz navedene učitelj u nastavni proces može uključiti još dvije izborne teme: Zajedno smo različiti ili Umjetnost i zajednicu (MZO, Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije, 2019).

Na četvrtoj stepenici osnovnoga obrazovanja učenici stvaraju na temelju Slike, pokreta, zvuka i riječi, Nevidljivoga svijeta, Umjetnosti i zajednice te Svijeta oko, odnosno za mene. U četvrtom razredu učenici su već upoznati s izbornom temom Zajedno smo različiti, no uz nju

se pojavljuje nova – Baština i društveno okruženje (MZO, Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije, 2019).

2.3. Emocije kao sastavnica međupredmetne teme

Emocije su vrlo kompleksan pojam kojemu je tijekom razdoblja razredne nastave potrebno posvetiti posebnu pozornost. Tijekom školovanja, učenici se susreću s različitim nastavnim predmetima, no uz njih postoji i sedam međupredmetnih tema čiji su sadržaji protkani među svim nastavnim predmetima osnovnoga obrazovanja, bez iznimke. U ovome je radu potrebno naglasiti jednu od njih, a to je Osobni i socijalni razvoj (OSR) (MZO, Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole, 2019).

Navedena tema potiče cjelokupni razvoj djece i mladih. Osnovna svrha OSR-a jest izgraditi zdravoga, pouzdanoga, kreativnoga, produktivnoga, proaktivnoga, odgovornoga i zadovoljnoga pojedinca, odnosno društvo sposobno za suradnju koje doprinosi zajednici (MZO, Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole, 2019). Uključivanje učenika primarnoga obrazovanja u ovu temu, već u prvome razredu pridonosi njihovom razvoju. Drugim riječima, učenici se osposobljavaju kako bi samostalno mogli upravljati vlastitim potencijalima; emocionalnim i mentalnim, tjelesnim i duhovnim te jačaju osjećaj nade i optimizma. Osim toga, djeca se uče uspostavljanju i održavanju zdravih socijalnih odnosa te ih ovaj kurikulum priprema za njihove buduće uloge u obitelji, radnoj okolini i društvu. Učenici se od samih početaka upoznaju s pojmovima solidarnosti, identiteta, integriteta, uče se međusobnom uvažavanju te kako biti poduzetni. Veliki je naglasak stavljen na empatiji koja se potiče u socijalnoj okolini pojedinca, ali i globalno. Opće je poznato da se mala djeca, a ponekad i ona veća ne znaju „nositi“ sa svojim emocijama ili ih ne znaju izražavati pa će im sadržaji ove međupredmetne teme pomoći pri usvajanju ponašanja kako bi ostvarili svoje želje, potrebe i potencijale, a da pritom ne ugroze druge. Brojne su prednosti poučavanja o navedenoj međupredmetnoj temi, između ostalog učenik razvija samopouzdanje i samopoštovanje, a time i sliku o sebi što će ga zasigurno očvrstnuti u budućnosti. Širok spektar tema obuhvaća već spomenutu empatiju te uvažavanje i prihvaćanje različitosti. OSR ne obogaćuje učenike isključivo znanjima, već i praktičnim vještinama kao što su socijalne i komunikacijske vještine čija primjena uvelike olakšava suradnju i timski rad, a još jedna poželjna karakteristika za osobu u timu jest odgovorno ponašanje prema sebi i drugima. U

današnjem ubrzanom svijetu u kojem živimo iznimno je korisno znati donijeti odluke kao što su primjerice planiranje obrazovanja i cjeloživotnog učenja. Posljednje, ali nikako manje važne su strategije rješavanja problema i uspješnoga suočavanja sa stresom koje su izvrstan alat za život koji učenike čeka u budućnosti (MZO, Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole, 2019).

Sve navedene dobrobiti međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj, ali i mnoge druge objedinjene su trima domenama: „*A Ja, B Ja i drugi i C Ja i društvo*“ (MZO, Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole, 2019, str. 7).

3. Motivacija i motivi u nastavi Likovne kulture

3.1. Teorijsko polazište motivacije

Motivacija je riječ koja potječe od latinskoga izraza *movere* što u prijevodu znači kretati. Brojni autori na različite načine tumače ovaj pojam. Autori Beck, Maslow i Reeve na različite načine definiraju motivaciju, ali polaze od istih pitanja, a to su: Zašto je pojedinac nešto napravio te što ga je na to potaknulo.

Beck (2003) smatra da je motivacija teorijski pojam koji nam objašnjava razloge koji ljude pa i životinje potiču na određeno djelovanje. Drugim riječima, na temelju čega biraju prikladno ponašanje za određene okolnosti.

Svoje stajalište iznosi i Maslow (1970), a to je da svaki pojedinac na svijet dolazi s urođenim ciljevima koje tijekom života kani ostvariti. Riječ je o Maslowljevoj hijerarhiji potreba kojoj je osnovni cilj ispuniti postavljene ciljeve. Njegovu hijerarhiju možemo poistovjetiti s piramidom od pet katova. Osoba mora prelaziti katove po redu, jedan po jedan, odnosno mora ispunjavati svoje potrebe po istome principu, bez preskakanja tj. zanemarivanja potreba s nižih razina kako bi mogao ići dalje. Prelazak svakoga kata tj. ostvarenje svakog cilja nagrada je pojedincu koja mu pruža smisao i daje odgovor na pitanje zašto nešto radi. Reeve (2010) pokušava otkriti što je motivacija vođen pitanjem što ponašanju daje energiju i smjer.

Motivacija u nastavi je važna jer je motivacija prva etapa svakoga nastavnoga sata te joj je potrebno priuštiti posebnu pozornost kako bi bila što bolje izvedena te valjano usmjerila daljnji tijek sata, a učeniku poslužila kao želja za postizanje postavljenih ciljeva.

3.1.1. Motivacija kao učenikova želja za postizanjem postavljenog cilja

Već smo ranije spomenuli Maslowa (1970) koji govori o ostvarivanju ciljeva te o osvojenim nagradama koje pojedinca tjeraju dalje u borbu za nove nagrade. Ciljevi kod Maslowa (1970) predstavljaju potrebe dok Reeve (2010) smatra kako motivacijska stanja unutar pojedinaca nastaju na temelju potreba. Sasvim je uobičajeno da se ljudi na poslu ponekad

osjećaju teško i bezvoljno. Učenici, s druge strane, na nastavi često mogu djelovati nezainteresirano za pojedine nastavne sadržaje. Iz prethodne situacije možemo zaključiti da nisu svi uvijek intrinzično motivirani, stoga traže motivirajuće signale iz svoje okoline. Učitelji nerijetko posežu za pohvalama i povlasticama, prijetnjama i kaznama te ocjenama kako bi motivirali svoje učenike. Za pojedinca koji je suočen s povlasticama i posljedicama za svoje ponašanje kažemo da je ekstrinzično motiviran (Reeve, 2010). Na učenikove buduće postupke poticaji mogu imati pozitivan, ali i negativan utjecaj. Negativan utjecaj na učenika ostavljaju prijetnje i kazne koje mu ulijevaju strah jer blokiraju njegovo daljnje djelovanje. Svoje doživljaje iz do sada stečenih iskustava učenici mogu pohraniti, ali i pojačati ekstrinzičnim te intrinzičnim putem.

3.2. Motivi

Riječ motiv dolazi od latinskog izraza *motivus* što u prijevodu znači koji pokreće. Motiv je višeznačan pojam koji se često poistovjećuje s potrebom željom, voljom, razlogom, porivom, težnjom ili namjerom. Prema Hrvatskoj enciklopediji opisuje se kao: „*svaka pobuda koja čovjekovo ponašanje usmjerava prema određenom cilju*“ (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021) a javlja se u psihologiji, književnosti, likovnoj umjetnosti i dr. U likovnome jeziku prisutne su tri vrste motiva pri likovnom izražavanju učenika, a to su: vizualni motivi, likovno kompozicijski elementi kao poticaj i nevizualni motivi. Kako bi učenici bili motivirani u likovnoj nastavi bilo bi dobro i poželjno u nastavi izmjenjivati različite vrste likovnih motivacija.

3.2.1. Vizualni motivi

Vizualni motivi predstavljaju sve ono što učenici mogu percipirati u svojoj okolini, zapravo sve ono što okružuje dijete. Vizualan motiv može biti ptica, brod, duga, more, dječak, odnosno sve ono što dijete spoznaje očima. Primjena vizualnih motiva u nastavi zahtijeva metodu analitičkoga promatranja, drugim riječima, motiv je u tom slučaju reprodukcija, fotografija ili izvorna stvarnost. Uvjerljivi prikaz motiva i redefinicija motiva pomažu učeniku pri realiziranju likovnoga rada. Vizualne poticaje koji se koriste u motivacijskom dijelu

nastavnoga sata najčešće treba naslikati, nacrtati, oblikovati ili su pak na sat doneseni u obliku izvorne stvarnosti.

3.2.2. Likovni i kompozicijski elementi kao poticaj

Likovni i kompozicijski elementi kao poticaj mogu se promatrati iz dva potpuno različita stajališta. S jedne strane su likovna načela a s druge strane, ista ta načela je potrebno pretočiti u stvarnost uz pomoć likovnih elemenata koji omogućavaju vizualni aspekt likovno kompozicijskih elemenata kao poticaja i time čine jednu jedinstvenu, neraskidivu cjelinu. Primjeri navedenih motiva mogu biti: osnovne i izvedene boje se igraju, crte po toku su krenule u šetnju, crte po karakteru plešu po papiru.

3.2.3. Nevizualni motivi

U nevizualne motive ubrajamo sve ono što oku nije vidljivo primjerice emocije izazvane svim osjetilima, osim vidom, osobne doživljaje pojedinca o nekome ili nečemu te apstraktne pojmove kao što su istina ili laž. Nadalje, u nevizualne motive u likovnoj nastavi ubrajaju se još osjeti, glazba i različiti auditivni poticaji (grmljavina, šum valova, šuštanje lišća, pjev ptica). Nije uvijek jednostavno verbalizirati ono što mislimo, ali zato se možemo izraziti na druge načine, primjerice likovno jer ipak slika može iznimno govoriti o našim mislima i osjećajima. Važno je navedenu sposobnost prenijeti novim naraštajima.

Belamarić (1986) navodi da je cilj likovnoga izražavanja da dijete opažanjem samo dolazi do određenih shvaćanja i otkrića o promatranom obliku ili pojavi te da se kreativno izrazi. Usmjereni opažanje, razgovor o nečemu što je dijete doživjelo ili zamislilo nakon ispričane priče najčešći su im poticaji za daljnji rad. U ranoj dobi djeca su sklona kopiranju odraslih, stoga ograničavaju svoje mogućnosti pa ne izražavaju svoje osjećaje. Nasuprot tomu, nevizualni poticaji otvaraju vrata unutarnjeg svijeta i potiču kreativnost te djetetu pružaju priliku da izrazi sebe i svoje emocije (Bilić i sur., 2012). Ključ leži u simboličkoj ilustraciji koja je najčešći odgovor na nevizualni poticaj. Nezaobilazna stavka prilikom izražavanja nevizualnim motivima jest emocionalna inteligencija opisana kao „posebna skupina

sposobnosti kojima djeca uče izraziti i vrednovati emocije, razumjeti njihove izvore i posljedice te ih regulirati“ (Bilić i sur., 2012, str. 3).

Kako bi učenici bili motivirani u likovnoj nastavi bilo bi dobro i poželjno u nastavi izmjenjivati različite vrste likovnih motivacija.

Učitelj u razredu odabire motive iz navedene tri kategorije, a to su vizualni motivi, likovni i kompozicijski elementi kao poticaj te nevizualni motivi. Sve odabrane motive učitelj nastoji povezati s međupredmetnim temama. Njegova je odluka koju će međupredmetnu temu odabrati te ju onda kreativno, ali svrhovito povezati s ishodima i motivima na svojoj likovnoj nastavi. Nekolicina učitelja najčešće se usmjerava isključivo na vizualne motive što ograničava učenikove vidike umjesto da ih se širi. Zbog toga je izuzetno važno izmjenjivati ove tri kategorije motiva na nastavnim satima Likovne kulture, uz nužnu međupredmetnu povezanost koje u konačnici obogaćuju učenika. Raznolikost korištenih motiva na nastavi Likovne kulture kod učenika može potaknuti divergentno mišljenje, probuditi kreativnost te razviti maštu. Učiteljeva je zadaća ponekad iznimno teška, posebno u motivacijskom dijelu sata jer mora pridobiti pozornost učenika, zadržati ju, ali ih i zainteresirati za sadržaj što nije uvijek jednostavno. Na koncu, pregršt različitih ideja te posjedovanje potrebnih znanja izvrsne su i poželjne osobine učitelja razredne nastave. Uz učestalu izmjenu različitih vrsta motiva i motiviranost učenika rapidno raste, a napredak i uspjeh u tom su mu slučaju zajamčeni.

3.2.4. Primjer istraživačkoga doprinosa na tragu motiva

Kuščević, Alijev i Brajčić (2009) istraživale su uporabu mediteranskih motiva u nastavi Likovne kulture te su dobile sljedeće rezultate: mediteranski su motivi važni za odgoj identiteta djeteta te se u prikazu navedenih motiva učenici služe slikarskim i crtačkim tehnikama, dok su grafičke i prostornoplastičke ostale zanemarene. Učitelji vjeruju da odabir motiva nije presudan za dječje likovne uratke, iako su učenici dobro prihvatili mediteranske motive. Učitelji iz seoskih sredina češće učenike izvode u prirodu te su skloniji odabiru narodnih običaja i etnografske baštine kao motiva pri likovnom izražavanju djece, za razliku od učitelja gradskih i prigradskih škola koji nisu skloni odabiru navedenih motiva. Autorice istraživanje zaključuju izjavom učitelja da mediteranski motivi u nastavi Likovne kulture jačaju kod djece estetski senzibilitet, osjećaj pripadnosti zajednici, osobni identitet kao i pozitivan odnos prema umjetničkoj baštini (Kuščević i sur., 2009).

4. Emocije

Brojni autori na različite načine opisuju pojam emocija, ali sve definicije uzimamo u obzir zato što autori iznose svoj subjektivni dojam koji nije moguće provjeriti. U nastavku rada iznesena su dva suprotna viđenja emocija dvaju autora.

Prema autorici Vasti (2004) osjećaj je stanje uzbuđenosti nastalo kao reakcija na neki vanjski podražaj. Unutarnje uzbuđenje dovodi do tjelesnih promjena kod osobe te služi kao pokretač određenih ponašanja. Osjećaji su za čovjeka gorivo koje ga tjera dalje. Sljedeći pojam koji se nadovezuje na osjećaje jest emocionalna reakcija tj. izražavanje. Mala djeca reagiraju prema naslijeđenom mehanizmu u mozgu koji im omogućuje da spontano emocionalno reagiraju što im ujedno pomaže da prežive te da okolina prepozna njihove potrebe. Osim toga, dijete se nastoji prilagoditi odnosima u svojoj okolini, a uz to što izražava svoje emocije, ono vrlo rano povezuje izražavanje emocija s emocionalnim odgovorima u svojoj okolini. To je ključ za bolje razumijevanje i prikladan odabir izražene emocije tj. ponašanja.

S druge strane Reeve (2010) emocije vidi kao puno kompleksniji pojam od samih osjećaja. Prema njegovom mišljenju mnogi poistovjećuju emocije s osjećajima, no osjećaji su samo jedan od aspekata emocija. On zastupa stajalište prema kojemu emocije imaju četiri dimenzije, odnosno aspekta, a to su:

1. Osjećajni aspekt - Osjećaji emocijama pridaju subjektivni doživljaj koji ima smisao i osobno značenje. Temelj osjećajnoga aspekta leži u kognitivnim i mentalnim procesima.
2. Aspekt tjelesne pobuđenosti - On uključuje biološku i fiziološku aktivaciju, kao i aktivaciju autonomnog te hormonskoga sustava, s obzirom na to da oni pripremaju i reguliraju adaptivno tjelesno ponašanje suočavanja tijekom emocije. Drugim riječima, tijelo čovjeka koji doživljava određenu emociju mijenja se (otkucaji srca, stisnute šake, položaj tijela u stanju pripravnosti i sl.)
3. Svrhoviti aspekt – Ovaj aspekt odgovara na pitanje zašto ljudi imaju koristi od emocija. Primjerice pojedinac koji ne osjeća ljubav, interes ili strah imat će fizičke te socijalne teškoće.
4. Komunikacijski aspekt – Ljudi svoje doživljaje, osim verbalnim, vrlo jasno izražavaju neverbalnim putem. Nečije je emocije vrlo jednostavno otkriti promatrajući neverbalnu komunikaciju: položaj tijela, izraz lica ili ton glasa (Reeve, 2010).

Nakon upoznavanja s komponentama emocija Reeve (2010) iznosi svoju definiciju u kojoj su: „*Emocije kratkotrajno osjećajno (subjektivno)-pobuđujuće (fiziološko)-svrhovito (funkcionalno)- izražajni (ekspresivni) fenomeni koji nam pomažu da se prilagodimo prilikama i izazovima s kojima se suočavamo tijekom važnih životnih događaja*“ (Reeve, 2010, str. 302).

Postoje brojne podjele emocija, no Vasta (2004) i Reeve (2010) složili su se u podjeli osnovnih emocija u koje oboje ubrajaju radost, žalost, strah i ljutnju. Osim osnovnih postoje složene, pozadinske te mnoge druge podjele emocija koje navode drugi autori.

4.1. Prepoznavanje i razumijevanje emocija

Emocije možemo izraziti samo ako smo ih prethodno uspjeli prepoznati. Dosta ljudi ima problema s prepoznavanjem svojih emocija, ali još ih više ima teškoća prilikom izražavanja istih. Prepoznati svoje, ali i tuđe emocije zahtijevan je i težak posao za koji je potrebno posjedovanje određenoga emocionalnoga iskustva.

Često se događa da osoba ne može verbalizirati svoje osjećaje što nakon određenog vremena vodi ozbiljnim zdravstvenim problemima. Potrebe koje čovjek ima rijetko izražava riječima, no zato je poželjno čitati neverbalne signale kao što su mimika lica, geste i sl. jer nije moguće razumjeti tuđe osjećaje kako bi u potpunosti razumjeli emocije i postupke neke nama bliske osobe. Empatija je poželjna karakteristika u svim međuljudskim odnosima koju Chabot (2009) opisuje kao razumijevanje tuđih osjećaja i emocija temeljenih na svijesti o vlastitoj личности. Ljudi su danas sve češće zaokupljeni sobom pa ne primjećuju tuđe osjećaje što vodi manjku emocionalne inteligencije čitavoga društva. S druge strane, za psihopate i zlostavljače je tipično da imaju manjak empatije (Goleman, 1997). U školi bi učitelji/učiteljice trebali poticati neverbalni izričaj učenika jer bi time vjerojatno smanjili agresivne ispade i ostala nepoželjna i neprimjerena ponašanja. Učiteljeva je zadaća usmjeriti učenika prilikom razmišljanja o doživljenoj emociji kako bi je učenik mogao bolje izraziti primjerice likovnim radom.

Razumijevanje emocija jest mogućnost razlikovanja pojedinih emocija, primjerice straha ili ljutnje te razlikovanje istih tih emocija postavljenih u skupine zato što se tada razlikuju prema intenzitetu. Sve su emocije povezane sa svojim okidačima pa je temelj razumijevanja emocija prepoznati okidač pojedine emocije (Chabot, 2009). Da bismo uspješno razumjeli

složene emocije, nužno je razumjeti primarne i sekundarne emocije od kojih su složene sastavljene. Zahvaljujući razumijevanju emocija, možemo se prilagoditi osobi s kojom komuniciramo (Chabot, 2009). Navedena kompetencija itekako je dobro došla u razred jer poboljšava odnos između učenika i učiteljice/učitelja, posebice kada dođe do situacije u kojoj se učenik osjeća frustrirano. Uspješna će učiteljica/učitelj tada otkriti izvor učenikove frustracije te mu prilagoditi pristup.

4.1.1. Iznenadenje

Iznenadenje se često opisuje kao najkraća emocija. U trenutku kada ljudi shvate što se dogodilo, iznenadenje je već prošlo te ono prelazi u neku drugu emociju; strah, ljutnju ili primjerice sreću, ovisno o tome što je bio uzrok toga iznenadenja. Ponekad je teško razlikovati iznenadenje od straha jer su facijalne ekspresije ovih dviju emocija gotovo identične, ali za pojedinca koji podigne obrve i kapke te otvori usta kažemo da je iznenađen, a ne prestrašen (Kovačević, Ramadanović, 2016).

U hrvatskome jeziku postoji mnogo frazema koji u svom značenju uključuju emociju iznenadenja primjerice *oboriti nekoga s nogu* znači vrlo ugodno nekoga iznenaditi, dok *uhvatiti koga na krivoj nozi* nosi suprotno značenje, odnosno prirediti komu negativno iznenadenje. Kada prijatelju kažemo da smo *pali na stražnjicu*, pod tim mislimo da smo ostali jako iznenađeni. Identičan se prijevod upotrebljava za još jedan frazem, a to je *križati se desnom i lijevom*. *Izbečiti oči* znači iznenaditi se komu ili čemu. Dva suprotna frazema koja ljudi često upotrebljavaju u svakodnevnom životu su *ostaviti koga bez daha* što u prijevodu znači iznenaditi koga, a kada *se nekome smračti* znači da je ostao neugodno iznenađen (Kovačević, Ramadanović, 2016).

4.1.2. Smijeh

Addyman i suradnici (2018) smijeh opisuju kao životnu manifestaciju karakterističnoga obrasca vokalizacije prisutnu kod svih ljudi, u svim kulturama, usprkos brojnim varijacijama među kulturnim normama i generacijama. Ovaj društveni fenomen obogaćuje te olakšava međuljudsku komunikaciju iako je instinktivna aktivnost. Smijeh služi kao poticaj za ujedinjenje čovjekove emotivne, mentalne, tjelesne i duhovne strane (Dramac, Lazzarich, 2016). Humor i smijeh povezani su termini, ali nisu sinonimi. Za Bergsona (1987) je smijeh fenomen kojemu se pripisuje veliki društveni značaj jer produbljuje društvene odnose te jača osjećaj pripadnosti. Osmijeh uvijek možemo uzvratiti, međutim nije uvijek poželjan jer ga pojedinac može shvatiti kao zadirkivanje ili uznemiravanje (Cekaite, Anden, 2019). Prema mišljenju autora Roberta (2003) smijeh je znak čovjekova duha kojim izražava svoju živost. On je jednom izjavio da je život nepodnošljiv osobi koja se nikada ne smije, a igru, šale, škakljanje, zbunjenost ili očaj vidi kao izvrsne poticaje na smijeh. Za razliku od pojedinaca koji se nikada ne smiju, postoje i oni koje često krasi *osmijeh od uha, do uha*. Navedeni frazem često možemo čuti u svakodnevnoj komunikaciji (Kovačević, Ramadanović, 2016).

Smijeh se najčešće smatra pozitivnom emocijom koja se gotovo uvijek povezuje s primarnom emocijom – radošću. Može se reći da je smijeh često „konvencionalan“, drugim riječima usiljen te nijansira između opuštenosti i grča. U današnjem užurbanom svijetu u kojem živimo, ljudi se sve manje smiju što je posljedica prevelikih opterećenja cijeloga društva. Smijeh sve češće zamjenjuje osmijeh iako se pridjev zagonetan nerijetko povezuje i sa smijehom i s osmijehom. „*Tipična reakcija i mišićna manifestacija koja u čovjeku smanjuje napetost, poboljšava ugođaj te minimalizira neizvjesnost i tjeskobu jest osmijeh*“ (Mašanović, 2003, str. 125). S druge strane, smijeh kao oblik ponašanja suzbija strah i agresivnost. On je prisutan u svim ljudskim rasama te služi kao jedinstvena potvrda vrste. Povezuje i ispunjava ljude, smanjujući im pritom osjećaj usamljenosti (Mašanović, 2003). Brojni su autori podijelili svoje lijepe misli o smijehu, primjerice Aristotel smatra da je jedino čovjek dostojan smijati se. Za razliku od Aristotela, Freud je uvidio poveznicu između smijeha i vica koju je objasnio na sljedeći način: Vic nastaje na temelju psihičke energije koja se očituje u smijehu. Tada psihička energija prelazi iz nesvjesnoga u svjesno. Kao što smo već naveli, smijeh je sredstvo koje ljude oslobađa agresivnosti prema sebi, ali i prema drugima (Mašanović, 2003).

Promatrajući smijeh iz fiziološkog stajališta možemo reći da je on izvrsna vježba koja pokreće brojne mišiće lica, dijafragmu, trbušne mišiće te još mnogo drugih (Mašanović, 2003).

Kada se čovjek smije od srca to je vidljivo na svim njegovim dijelovima lica. Diše dublje, a pauze između udisaja i izdisaja su duže. Ljudima je potrebno osvijestiti koliko je zdravo smijati se te koliko dobrobiti imaju od te jednostavne vježbe. Tijekom smijanja opuštaju se glatki mišići bronha, a kod astmatičara smijeh ponekad može zaustaviti napadaje astme. Ne pomaže smijeh isključivo astmatičarima, naprotiv, svima pomaže jer djeluje na cijeli organizam. Smanjuje bolove u vratu i leđima, ublažava glavobolje, sprječava bolesti srca i krvnih žila, poboljšava probavu, olakšava san i stimulira psihu (Mašanović, 2003). „*Smijehom provjetravamo cijelo tijelo i produžavamo život jer ovaj nezamjenjivi lijek za dobro raspoloženje nema „kontraindikacija“*“ (Mašanović, 2003, str. 124).

4.2. Važnost emocija u životu čovjeka

Neupitna je činjenica da su emocije za čovjeka od iznimne važnosti. Svaka od njih ima svoju svrhu, pomalo izmijenjenu u odnosu na prošlost, ali svrha i dalje postoji. Na čovjekovo raspoloženje djeluju kemijski spojevi koji se izlučuju pri određenoj emociji. Vasta (2004) naglašava da ćemo bolje kontrolirati svoje emocije ako nam je poznat razlog te način njihova nastanka. Kod nekih pojedinaca određene emocije postaju preintenzivne što im onemogućava izvršavanje pojedinih aktivnosti, međutim osjećaj ravnodušja također može polučiti jednake rezultate.

Postoji jaka povezanost između emocija i motivacije koja se u praksi očituje na dva načina. Prvi je da su emocije zapravo jedna vrsta motiva koja ljudima pruža energiju te usmjerava njihovo ponašanje, dok drugi pak istraživači vide emocije kao stalno prisutan sustav koji pokazuje koliko se dobro odvija osobna prilagodba kod čovjeka. Stoga je jednostavno zaključiti sljedeće: „*Ako uklonimo emociju, uklonili smo i motivaciju*“ (Reeve, 2010, str. 304).

4.3. Emocionalni razvoj učenika

Emocionalni je razvoj izuzetno bitna karika u odrastanju svakoga djeteta te ga nije moguće u potpunosti odvojiti od ostalih oblika razvoja kao što su kognitivni, jezični ili socijalni razvoj djeteta. Emocionalni razvoj djeteta stručnjaci promatraju od njegovog rođenja pa sve do kasne adolescencije.

Dijete predškolskoga uzrasta u većini slučajeva prepoznaje svoja, ali i tuđa emocionalna stanja i pokazuje razumijevanje velikoga broja uobičajenih izričaja emocija te sposobnost predviđanja emocionalne reakcije (Brajša-Žganec, 2003).

Predškolci se najčešće služe mehanizmom imitacije te se često pokušavaju poistovjetiti s roditeljima. U obitelji se stvaraju temelji za razvoj emocionalnih veza djeteta, ali se pritom određuju i granice ponašanja. Ljubav i sigurnost osnovni su osjećaji tijekom djetetova odrastanja. Ako mu je barem jedan od njih nedostajao u tom životnom razdoblju, veća je vjerojatnost da će takvo dijete izrasti u emocionalno hladnu osobu kojoj je izuzetno teško uspostaviti emocionalnu vezu s drugom osobom (Frančišković i Pernar, 2008).

Prema mišljenju Frančišković i Pernar (2008) djeca koja se nalaze u razdoblju srednjega djetinjstva uspješnije kontroliraju vlastite emocije. Oni jako dobro razumiju da bi ih nekontrolirani izljev emocija, primjerice bijesa mogao skupo stajati. Drugim riječima, okolina bi mogla pokazati negativnu reakciju na njihovo ponašanje te postoji mogućnost da ih izolira što djeci svakako nije u interesu. Odrasli često svojim postupcima izazovu emociju ljutnje kod djece te dobi. Primjerice hvale ostalu djecu ili svojoj uskraćuju osjećaj samostalnosti. Ne smijemo zaboraviti školu, koja predstavlja jedan od ključnih aktivatora negativnih emocija kod učenika u toj dobi. Različiti su povodi koji učenika mogu dovesti do negativnih osjećaja tijekom boravka u školi. Na primjer to mogu biti neprilagođenost drugim učenicima, strah od škole, brige oko zadaće te neuspjeh na testu ili loše ocjene.

4. 4. Emocije kao poticaj za likovno izražavanje

Emocije mogu biti vrlo zanimljiv poticaj za likovno izražavanje učenika. Prije početka likovnoga izražavanja potrebno je promisliti o konceptu te u glavi vizualizirati temu. Ključno je učenike pobuditi na razmišljanje o vlastitim emocijama. Na nastavnom satu Likovne kulture

svi imaju jednaku priliku, nesmetano izraziti svoje emocije neverbalnom komunikacijom koje njihova okolina može ili ne mora shvatiti. Na koncu, njihov likovni izričaj (p)ostaje njihov osobni pečat doživljene zbilje.

Bilić, Balić Šimrak i Kiseljak (2012) proveli su istraživanje s ciljem provođenja analize nevizualnih načina koji djecu potiču da upoznaju svoj unutarnji svijet. Djeca su pritom nesvjesno radila na unaprjeđenju vlastite emocionalne pismenosti. Svojim likovnim uradcima koji sadrže svjesnu, ali i nesvjesnu sastavnicu, djeca su otvorila prozor svojih osjećaja. Likovno izražavanje za njih predstavlja izuzetnu pomoć prilikom izražavanja nevizualne stvarnosti ili nečega što ne mogu verbalizirati, ali zato mogu pokazati slikom. U ovom istraživanju djeca su dobila zadatak da bojom naslikaju osjećaje prema majci. Likovni izričaj starije djece bogatiji je i raznovrsniji u odnosu na mlađu koja osjećaje više povezuju s vizualnim motivima. Važno je istaknuti da odabir boja, kao i sadržaj same slike mnogo govore o emocijama koje djeca proživljavaju.

Belamarić (1986) ističe da su slikanje i crtanje najiskreniji način njihova izričaja. Ključno je ne preskočiti razgovor s djecom o emocijama pri čemu im je potrebno naglasiti poveznicu između likovne ekspresije i opisa emocije te njezina intenziteta kao i tijek djetetovih misli te razumijevanje razloga njihova nastanka s nastalim radom. Mlađoj djeci potrebno je ukazati na uspješno prepoznavanje emocije, sposobnost samopromatranja te interpretacije značenja istih. Kroz likovni izričaj, dijete razvija svijest o vlastitim emocijama te prepoznaje razliku među izraženim emocijama što je osnova za rano emocionalno učenje. Istraživanje provedeno među djecom vrtićkoga uzrasta dovelo je do sljedećih zaključaka: putem emocija predškolska djeca spoznaju sebe i svijet oko sebe te su one nužne za proces njihova učenja (Bilić i sur., 2012). Pomoć u prepoznavanju, kontroliranju i pozitivnom usmjeravanju emocija zajednički je zadatak roditelja i odgajatelja. Ako uspješno izvrše svoj zadatak, njihova će djeca lakše komunicirati te iskazati svoje potrebe. Na razvoj emocionalne inteligencije, jedne od najpoželjnijih osobina današnjega čovjeka utječe iskazivanje emocija tijekom likovnoga procesa (Bilić i sur., 2012).

Bognar i Dubovički (2012) proveli su istraživanje o emocijama u nastavnome procesu s ciljem kritičkoga promišljanja o navedenoj temi iz šest različitih stajališta: informacijskoga, procesnoga, kritičkoga, emocionalnoga, kreativnoga i optimističnoga. Iz dobivenih su rezultata istraživači zaključili sljedeće: Učenici su skloni iskazivanju žestokih i nekontroliranih

emocionalnih reakcija. Teške emocije za učenike predstavljaju posljedice doživljenih trauma, a osim toga učenici često neugodne emocije vežu uz ocjenjivanje. Atmosferi u razredu može itekako doprinijeti emocionalna klima koja može biti pozitivna, ali ponekad i negativna, odnosno (ne)povoljna. Provedeno je istraživanje pokazalo da se emocije dosade i straha u nastavnome procesu lako mogu zamijeniti ugodnim emocijama uz odmjerenu promjenu pristupa. U naše je društvo ukorijenjen stereotip o školi kao negativnom mjestu jer ipak stara narodna kaže: „Bez muke nema nauke!“ Određeni pojedinci smatraju da škola ne priprema učenike za idiličan život, već za tešku borbu za preživljavanjem. Učiteljeva je uloga svojim primjerom pokazati učenicima da se emocije ne trebaju skrivati te da se o njima ne laže. Ako učitelj sa svojim učenicima uspije ostvariti iskren odnos, to znači da oni imaju najvrjedniju stavku toga međuljudskoga odnosa. Učenici u razredu vole rutine, primjerice svaki je dan moguće nastavu započeti razgovorom s učenicima o tome kako se danas osjećaju te ga završiti evaluacijom u kojoj oni opisuju svoje emocionalno stanje nakon završenoga nastavnoga dana (Bognar i Dubovički, 2012).

5. Metodologija istraživanja

5.1 Predmet, cilj, istraživački zadatci i hipoteze istraživanja

Predmet ovoga istraživanja je nastava *Likovne kulture* u nižim razredima osnovne škole.

Cilj istraživanja bio je ispitati likovne reakcije i razmišljanja učenika o vizualnim i nevizualnim poticajima (iznenađenje i smijeh) u likovnome stvaralaštvu.

U ovome istraživanju postavljena su četiri istraživačka pitanja:

1. Ispitati koje vrste motiva učenici više vole u likovnom stvaralaštvu za izražavanje iznenađenja i smijeha – vizualne ili nevizualne.
2. Ispitati koje likovne tehnike učenici smatraju boljima za izražavanje motiva iznenađenje i smijeh (crtačke ili slikarske likovne tehnike).
3. Ispitati vole li učenici i zbog čega likovno prikazivati emocije.
4. Ispitati jesu li motivi iznenađenje i smijeh potaknuli učenike na bogatiji likovni izraz.

U istraživanje smo krenuli s četiri hipoteze:

H1 Učenicima će više odgovarati vizualni likovni motivi.

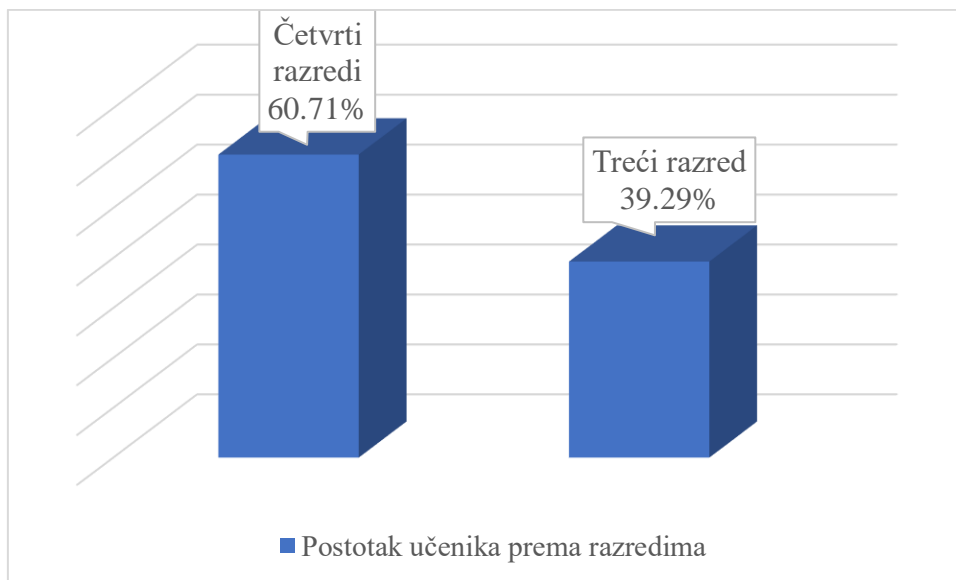
H2 Učenicima će više odgovarati slikarske tehnike za likovno izražavanje motiva iznenađenje i smijeh.

H3 Učenici vole likovno prikazivati emocije.

H4 Učenike će motivi iznenađenje i smijeh potaknuti na bogatiji likovni izraz.

5. 2. Opis uzorka

U istraživanju je sudjelovalo je 56 učenika iz jedne osnovne škole u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Istraživanjem su bili obuhvaćeni učenici trećih i četvrtih razreda osnovne škole, od čega je 60,71% (34) učenika pohađalo četvrti razred, a 39,29% (22) učenika su pohađala treći razred (grafikon 1). Učenici su se rado odazvali sudjelovanju u istraživanju te su u istraživanju sudjelovali svi učenici.

Grafikon 1. Postotak ispitanika prema razredima

5. 3. Postupak i opis istraživanja

Istraživanje je provedeno u veljači 2023. godine. Ukupno je održano šest nastavnih sati Likovne kulture. Istraživanje je provedeno u dva četvrta razreda i u jednomu trećemu razredu. U svakom razredu održana su dva sata Likovne kulture.

Na prvomu nastavnomu satu u svim razredima učenici su iskazali svoj doživljaj iznenađenja, a na drugomu su satu nastojali likovno prikazati doživljaj smijeha.

Svaki je sat započinjao na isti način – prikazom fotografija djece s iznenađenim izrazom lica za prvi sat, a nasmijanim za drugi nastavni sat nakon čega je slijedio razgovor o iznenađenju, odnosno smijehu.

Zatim je svim učenicima pročitana identična definicija iznenađenja na prvom satu, odnosno smijeha na drugomu satu s kojima su se svi složili. U nastavku su im detaljno objašnjeni likovni zadaci (za svaki pojedini nastavni sat) te im je prikazan bogat opus umjetničkih reprodukcija na kojima su uočavali zadane likovne probleme. Nakon toga slijedila je realizacija dječjih likovnih uradaka te vršnjačko vrednovanje istih.

Motivacija za sve nastavne sate provedena je u razgovoru s učenicima u kojemu su oni naveli što je za njih iznenađenje, a što smijeh. Zatim su raspravljali o tome jesu li iznenađenje i smijeh pozitivne ili negativne emocije te izražavaju li svi jednako navedene emocije. U nastavku su se učenici prisjetili osobnoga iskustva te su opisivali kako izgledaju kada se osjećaju iznenađeno, odnosno kada se smiju. Na kraju su s prijateljima u razredu podijelili crtice iz života o tome što ih je najviše iznenadilo, odnosno nasmijalo te su se složili da se emocije iznenađenje i smijeh mogu likovno izraziti te su elaborirali svoja stajališta.

Jednoglasno su prihvatili definicije da je iznenađenje emocija izazvana nečim neočekivanim, a smijeh izraz usana i lica praćen mimikom i glasovnim reakcijama, karakterističan samo za čovjeka, izazvan vedrim, radosnim ili šaljivim povodom koji izaziva ugodne i vesele emocije.

Svaki je sat održan kao posebna nastavna jedinica s određenim likovnim zadacima koji proizlaze iz kurikuluma nastave Likovne kulture za pojedini razred.

U tekstu slijedi opis istraživanja koji je radi preglednosti podijeljen na razrede u kojima je nastava održana.

4. A razred

Na prvom satu u *4. A razredu* učenici su dobili zadatak kromatsko-akromatskim kontrastom nevizualno prikazati osjećaj iznenađenja slikajući pastelom.

U istom razredu na drugom satu služeći se različitim načinima grupiranja točaka i crta crnim flomasterom učenici su dobili zadatak vizualno prikazati smijeh.

Kromatsko-akromatski kontrast učenicima je objašnjen pomoću Ostwaldovoga kruga boja nakon kojeg je slijedio isti krug, ali u crno bijeloj kombinaciji. Učenici su uočavali kromatsko-akromatski kontrast na dvjema umjetničkim reprodukcijama umjetnika *Pieta Mondriana, Kompozicija s crvenom, žutom i plavom* iz 1930. godine te *Pobjednički boogie-woogie* koji je nastao 1944. godine. Uz Mondrianove, učenicima su prikazane još dvije umjetničke reprodukcije *Uzbuđenje (2007) Paula du Toita* i *Korijenje (1977) američkog umjetnika Romara Beardena*.

Tijekom drugoga sata u istome razredu učenici su pročitali tri citata o smijehu koja su ih mogla potaknuti na dublje promišljanje o toj emociji, a to su: „Osmijeh ne košta ništa, a djeluje čudesno!“, „Najbolji način da se razveselimo je taj da pokušamo razveseliti nekog drugog. Kad nasmijemo druge i sami se smijemo.“ te lijepa misao Charlie Chaplina „Dan bez smijeha je propao dan!“ Svim je učenicima iznesena zanimljivost da se svjetski dan smijeha obilježava 10. siječnja.

S obzirom na to da je likovni zadatak na drugome satu bio različiti načini grupiranja točaka i crta, učenicima je prikazana točka kao najmanji likovni element kojim se likovni rad može graditi, kombinirati, nizati, pravilno ili nepravilno raspoređivati na plohi. Učenicima se skrenula pozornost na skupljeno ili raspršeno nizanjanje točaka na plohi te su korištene crte kao osnovni likovni elementi koje se razlikuju po toku i karakteru. Učenici su prema reprodukcijama prepoznavali o kojoj je vrsti crte riječ što im je pomoglo prilikom uočavanja istih na trima *Van Goghovim* crtežima: *Pokretni most s damom sa suncobranom (1888)*, *Pokretni most s hodajućim parom (1888)* i *Skica seoske kuće u Provansi (1888)*.

4. B razred

Na prvom satu u *4. B razredu* učenici su temperama naslikali svoj osjećaj iznenađenja koristeći se čistoćom boja pri čemu su se trebali izraziti nevizualno.

Na drugom nastavnom satu *Likovne kulture* koristeći nijanse boja učenici su akvarelom naslikali svoj osjećaj smijeha služeći se tonovima i nijansama boja, a motiv je trebao biti nevizualan.

Na prvom nastavnom satu učenicima je prikazana čistoća boje. Čistoća boje im je objašnjena pomoću fotografije na kojoj je prikazana jakna okomitom crtom podijeljena na dva jednaka dijela. Učenici su uspješno uočili te opisali jaknu koja je s lijeve strane čista, jarka i intenzivna, a s desne je nečista, blijeda i zagasita. Osim toga, na slajdu im je prikazan postupak dodavanja akromatske sive (ne)boje kromatskoj crvenoj na temelju čega su učenici izveli zaključak da dodavanjem sive boja gubi svoju čistoću, odnosno čistoća boje ovisi o tome koliko u njoj ima sive. Učenici su promatrali *Autoportret Marina Tartaglije iz 1917.* i *Picassovu Ženu koja sjedi (1909)* te raspravljali o čistoći boje na umjetničkim reprodukcijama.

Na drugome su se satu učenici bavili drugom dimenzijom boja, a to su nijanse boja koje nastaju dodavanjem crne, odnosno bijele neboje kromatskoj boji što je učenicima vizualno prikazano na slajdu na primjeru plave boje. Dvije umjetničke reprodukcije koje su promatrali pa opisivale bile su *Gestalt plavo (1970) Victora Vasarelyja* i *Djevojka s bisernom naušnicom (1665) Vermeera van Delfta*.

3. A razred

Tijekom prvoga nastavnoga sata u 3. A razredu učenici su trebali naslikati vizualan motiv – Moje iznenađenje prema vlastitom izboru kolorističkim izražavanjem te su potom upotpunili svoj rad gradbenim crtama u crtačkoj likovnoj tehnici crnoga flomastera.

U istom razredu učenici su drugi sat služeći se različitim odnosima mase i prostora te plastičkim teksturama oblikovali glinamolom glavu koja se smije (vizualan motiv).

Prije početka slikanja akvarelom učenicima su prikazani primjeri obrisnih (crtani film *La Linea*, motiv stabla i *Sunca*) i gradbenih crta po značenju (čipka, maslačak i morski ježinac). Nakon toga učenicima je objašnjeno kolorističko izražavanje, drugim riječima, za privid volumena učenici su koristili tople i svijetle boje za osvjetljenije dijelove oblika, a tamne i hladne boje za

dio oblika u sjeni. Na likovno su ih stvaralaštvo potaknule dvije umjetničke reprodukcije; prva je *Drveće (1906) Andrea Deraina*, a druga je *Matissov portret Lydije Delectorskaya (1947)*.

Na drugom satu u 3 A razredu prije početka likovnoga izražavanja učenicima je prikazan odnos prostora i mase. Prazan prostor prikazan je kartonskom kutijom, a masa geometrijskim tijelima koja su uronjena u prostor koji se nalazi u tijelima i oko njih. Učenici su zatim odigrali igru povezivanja o različitim odnosima mase i prostora. Pojmovi koje su povezivali bili su: morski ježinac i linijski istanjena masa, Pipi duga čarapa i udubljeno-ispupčena masa, jaje i monolitna masa, list i plošno istanjena masa te spužva i prošupljena masa. Karakter površine, odnosno tekstura učenicima je prikazana dvama primjerima jajetom kao glatkom površinom i hrapavom korom drveta. Sljedeća igra koju su učenici odigrali bila je povezivanje različitih vrsta masa s umjetničkim reprodukcijama (*Giacomettijev Čovjek koji pokazuje (1947)*, *Tri oblika (1968) Barbare Hepwort*, *Arpovo Poprsje žene (1953)*, *Brancusijeva Muza (1909.-1910)* i *Razvijene površine III (1960) Vojina Bakića*).

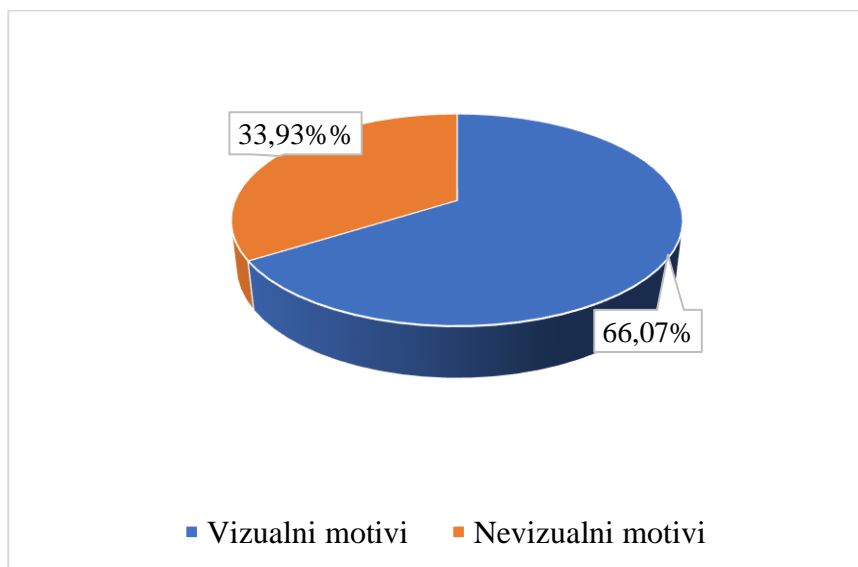
5. 4. Instrumenti istraživanja i metode obrade podataka

U istraživanju je korištena anketa kombiniranoga tipa (s otvorenim i zatvorenim pitanjima) koja je posebno osmišljena za potrebe ovoga istraživanja. U okviru analize i obrade rezultata analizirani su dječji likovni radovi te su analizirani sadržaji terenskih zabilješki i kvalitativnih podataka. Korištena je deskriptivna metoda, a pojedini rezultati prikazani su postotnim vrijednostima.

5. 5. Rezultati i rasprava

U prvom istraživačkom pitanju željeli smo istražiti koje poticaje učenici više vole u likovnom stvaralaštvu za izražavanje iznenađenja i smijeha, odnosno vole li se više izražavati vizualnim ili nevizualnim motivima. U istraživanje smo krenuli s hipotezom *H1 Učenicima će više odgovarati vizualni likovni motivi.*

Kako bismo razvili likovnu senzibilnost učenika u nastavi *Likovne kulture* potrebno je izmjenjivati različite vrste motiva i poticaja u likovnom izražavanju. Motivi u likovnoj nastavi mogu biti: vizualni kao poticaj (sve ono što vizualno percipiramo u svojoj okolini), nevizualni (emocije, osjeti, glazba, različiti auditivni poticaji) te poticaji uz pomoć likovnih i kompozicijskih elemenata (Grgurić, Jakubin, 1996). Iz priloženoga grafikona (grafikon 2) možemo uočiti kako (37) 66,07% učenika u likovnome izražavanju više vole izražavati iznenađenje i smijeh vizualnim motivima, odnosno vole se više izražavati figurativno, dok se preostalih (19) 33,93% odlučilo za nevizualne (apstraktne) motive prilikom izražavanja emocija iznenađenja i smijeha.

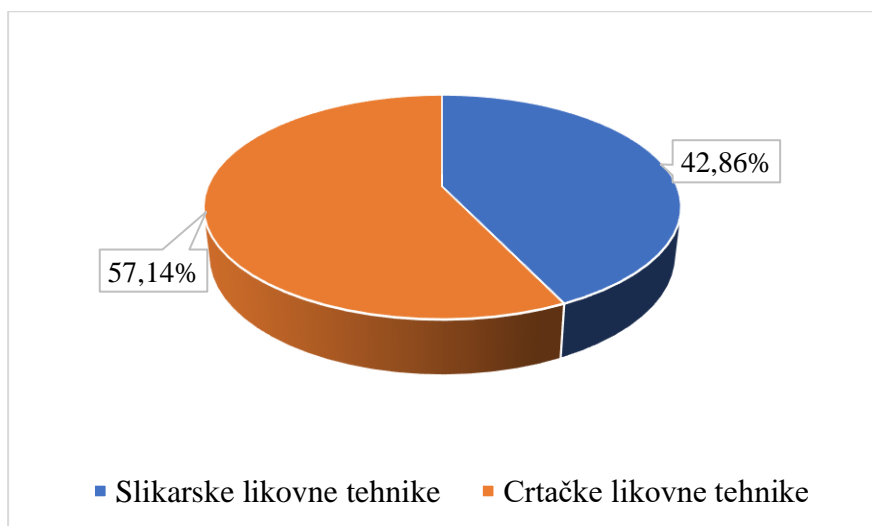

Grafikon 2. Vrste motiva koje učenici više vole u likovnom stvaralaštvu za izražavanje emocija iznenađenja i smijeha

Više od pola učenika koji su sudjelovali u istraživanju više voli vizualne (figurativne) motive u likovnom stvaralaštvu za izražavanje iznenađenja i smijeha što je s obzirom na mlađu dob učenika razumljivo. Učenicima je jednostavnije prenijeti vizualan motiv koji im je poznat te ga imaju pohranjenog u svom sjećanju i mašti. Primjerice, svoj odraz vide u zrcalu te ga mogu naslikati na papiru, no pojedincima problem predstavljaju nevizualni motivi koje nije moguće vidjeti, opipati ili namirisati. Emocije nisu vidljive, ali to nikako ne znači da one ne postoje. Učenici trebaju upotrijebiti svoju maštu kako bi emocije pretočili u likovni izraz. Kod ovakvih zadataka učenici trebaju više razmišljati što nije uvijek jednostavno, ali upravo ovakvi likovni motivi omogućavaju učenicima introspekciju na tragu osobnih emocija što je složen, zahtjevan, ali i koristan zadatak posebno u smislu učeničkog osobnog i socijalnog razvoja. Iz rezultata istraživanja vidljivo je da je naša prva hipoteza potvrđena.

U drugom istraživačkom pitanju ispitano je koje likovne tehnike učenici smatraju boljima za likovno oblikovanje motiva smijeh i iznenađenje. Pretpostavili smo drugu hipotezu: *H2 Učenicima će više odgovarati slikarske tehnike za likovno izražavanje navedenih motiva.*

Rezultati ovog dijela istraživanja pokazuju kako 57,14% (32) učenika crtačke tehnike smatra boljima za izražavanje smijeha i iznenađenja, dok 42,86% (24) učenika smatra kako su slikarske tehnike bolje za izražavanje navedenih motiva (vidi grafikon 3).

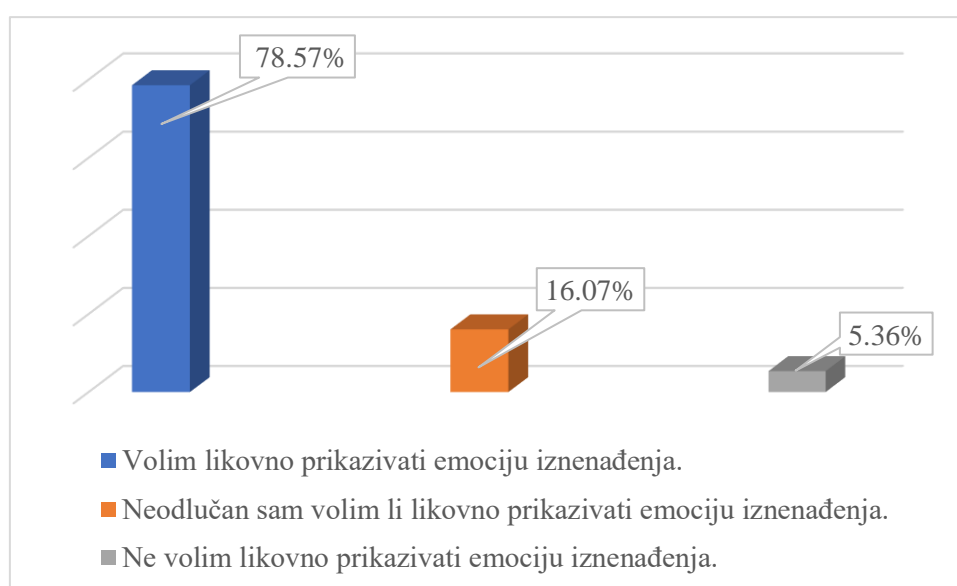
Grafikon 3. Izbor likovnih tehnika za izražavanje motiva iznenađenje i smijeh

Očekivali smo kako će učenici bolje vrednovati slikarske tehnike jer u likovnom izražavanju pogotovo emocija omogućavaju veću slobodu i bolju ekspresivnost doživljaja, ali drugu

hipotezu nismo potvrdili. Rezultati pokazuju kako učenicima više odgovaraju crtačke tehnike za iskazivanje navedenih motiva.

U trećem istraživačkom pitanju ispitali smo vole li učenici likovno prikazivati emocije te smo također željeli doznati zašto učenici vole odnosno ne vole prikazivati emocije u likovnim uradcima. U trećoj hipotezi pretpostavili smo H3: *Učenici vole likovno prikazivati emocije.*

Grafički prikazi rezultata provedenih upitnika prikazani su grafikonima (grafikon 4. i grafikon 5.).

Grafikon 4. Stavovi učenika o likovnom prikazivanju emocije iznenađenja na satu Likovne kulture

Uočavamo kako se najviše učenika izjasnilo da voli likovno prikazivati emociju iznenađenja, čak njih 78,57% (44), 16,07% (9) učenika je neodlučno, dok se najmanje učenika 5,36% (3) odlučilo da ne voli likovno prikazivati emociju iznenađenja.

Nakon što su se izjasnili vole li likovno prikazivati emocije od učenika smo zatražili da objasne i verbaliziraju svoje stavove o ovoj temi.

Sabrali smo učeničke odgovore te su učenici koji vole likovno izražavanje ove teme najčešće obrazložili kako im je prenošenje iznenađenja na papir zabavno i opuštajuće, vole se osjećati iznenađeno te imaju potpunu slobodu da upotrijebe maštu prilikom likovnoga stvaralaštva. Neodlučni učenici nisu sigurni kako započeti likovnu realizaciju ove teme te misle da se ne znaju likovno izražavati i nemaju mašte. Dio učenika koji ne voli likovno prikazivati emociju

iznenađenja to smatra dosadnim, gube mnogo vremena dok smisle što će napraviti te vjeruju da naglasak na satu likovne kulture ne treba biti na emocijama, već na bojama.

Navest ćemo neke od odgovora učenika:

„Jer se zbog toga opustim i uživam.“ (učenica L. Š.)

„Da jer je vrlo zabavno i usređuje me.“ (učenik T. V.)

„Volim jer ni jedan rad ne mora biti isti.“ (učenica K. U.)

„I volim i ne volim zato što ne znam baš lijepo crtati, da znam ljepše crtati bio bi mi super. Likovni mi je inače super, zabavan i zanimljiv.“ (učenica P. U.)

„Nije mi nešto posebno zanimljivo jer nemam baš mašte pa ne znam.“ (učenica E. Š.)

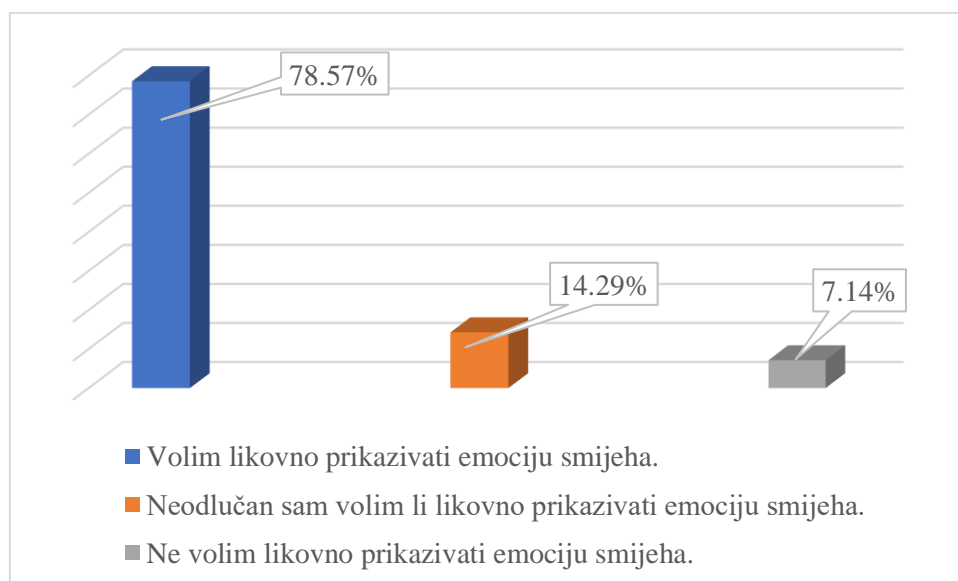
„Ne znam, malo volim, a malo ne volim prikazivati emocije“ (učenica K. U.)

„Ne volim jer mi je dosadno.“ (učenik L. K. Č.)

„Ne volim raditi likovno prikazivanje emocija jer izgubim puno vremena misleći što da nacrtam.“ (učenica A. M.)

„Ne volim previše jer mislim da bi na likovnom radu trebalo više gledati boje nego osjećaje.“ (učenik B. P.)

Na isti način istražili smo učenička razmišljanja o motivu smijeh u likovnom izražavanju.

Grafikon 5. Stavovi učenika o likovnom prikazivanju emocije smijeha na satu Likovne kulture

Najviše se učenika izjasnilo da voli likovno prikazivati emociju smijeha, čak njih 78,57% (44), 14,29% (8) učenika je neodlučno, dok se 7,14% (4) odlučilo da ne voli likovno prikazivati emociju smijeha.

Učenici koji vole likovno prikazivati emociju smijeha likovno se izražavajući, uglavnom svoj stav potkrepljuju sljedećim odgovorima: sreća se može bojama prenijeti na papir, to im je zabavno, veseli ih te im se sviđa što se emocijama bave tijekom nastavnoga sata Likovne kulture i upoznaju nove slikare iz drugih gradova i zemalja. Učenici koji pripadaju neodlučnoj kategoriji vjeruju da im ne ide crtanje emocija, to ih ne zanima, a ponekad im se ne da baviti emocijama na satu Likovne kulture. Učenici koji ne vole prikazivati smijeh navode: teško je odrediti istinitost emocije, a nekima je bez veze na papiru prikazivati emociju koju rijetko osjećaju.

U nastavku slijedi nekoliko odgovora učenika koji pokušavaju obrazložiti zašto (ne) vole likovno prikazivati smijeh:

„Volim likovno prikazivati emociju smijeha jer me čini veselom i razmišljam cijeli dan o tome.“ (učenica P. K.)

„Zato što je to jako zabavno i volim emocije. I super mi je što to radim za likovni.“ (učenica V. B.)

„Volim likovno prikazivati emocije smijeha jer volim smijeh i volim se smijati.“ (učenik P. M.)

„Volim, a i pomalo ne volim jer mi ne ide baš crtanje emocija, a niti me baš i ne zanima previše, barem mi je bolje od crtanja ljudi.“ (učenica M. V.)

„Baš mi se ne da raditi ravne crte i uredne točke, ali uvijek kada napravim rad budem ponosna i jako mi dobro ispadne.“ (učenica K. Č.)

„Svejedno mi je, i volim i ne volim prikazivati na likovnom emocije.“ (učenica K. U.)

„Pa baš i ne volim prikazivati jer ne znam točno odrediti istinitu emociju.“ (učenica L. T.)

„Ne zato što se rijetko smijem pa mi je to bez veze pokazivati na papiru.“ (učenik J. K.)

„Zato što nisam baš dobar, ali nisam napravio ni loš rad. Ne volim likovno prikazivati emociju smijeha, ali ovo sada sam napravio dobro.“ (učenik K. G.)

Iz rezultata je vidljivo da većina učenika voli likovno izražavati emocije (iznenađenja i smijeha) te učenici svoj likovni izraz obrazlažu i riječima. Možemo primijetiti kako je vizualni izraz uspješno pokrenuo učenike na osobna promišljanja. Treća hipoteza je potvrđena.

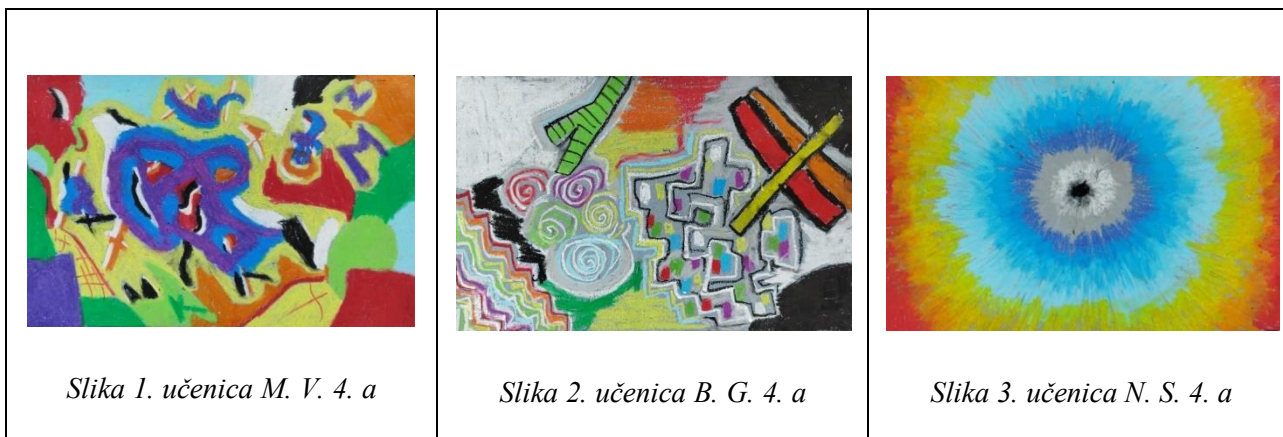
U četvrtom istraživačkom pitanju željeli smo ispitati jesu li motivi iznenađenje i smijeh potaknuli učenike na bogatiji likovni izraz pri čemu smo krenuli od hipoteze H4: *Učenike će motivi smijeh i iznenađenje potaknuti na bogatiji likovni izraz.*

U analizi likovnih radova učenika, uočili smo kako se učenici tijekom likovnoga izražavanja nisu služili šablonama, već je na radovima vidljiv individualan rukopis svakoga učenika ponaosob. Likovni radovi jedinstveni su plodovi kreativne dječje mašte. Učenici su nakon provedene motivacije otkrili zadatak likovnog jezika i verbalizirali svoj doživljaj, zatim je slijedilo razmišljanje, a potom stvaralaštvo. U ovome se diplomskome radu nalaze 54 dječja likovna uratka. Radovi su podijeljeni u tri kategorije: bogat likovni izričaj, srednje bogat likovni izričaj te siromašan likovni izričaj. Iz svakoga su razreda odabrana tri dječja rada (egzemplarni primjeri) za svaku kategoriju. Ispod radova zapisana su razmišljanja i osjećaji koje su djeca proživljavala tijekom likovnoga stvaralaštva na satima Likovne kulture. Procjenu i odabir radova izvršile su autorica rada i likovna pedagoginja. Procjena se vršila prema sljedećim kriterijima: originalnost ideje, odmak od šablone u likovnom izražavanju, bogatstvo u izražavanju likovnom tehnikom te bogatija uporaba likovnih i kompozicijskih elemenata (crta, boja, ploha, volumen, kontrast i ritam).

Likovni radovi učenika 4 A razreda

1. SAT: KROMATSKO - AKROMATSKI KONTRAST, PASTEL, IZNENAĐENJE, (NEVIZUALAN MOTIV)

Bogat likovni izričaj učenika

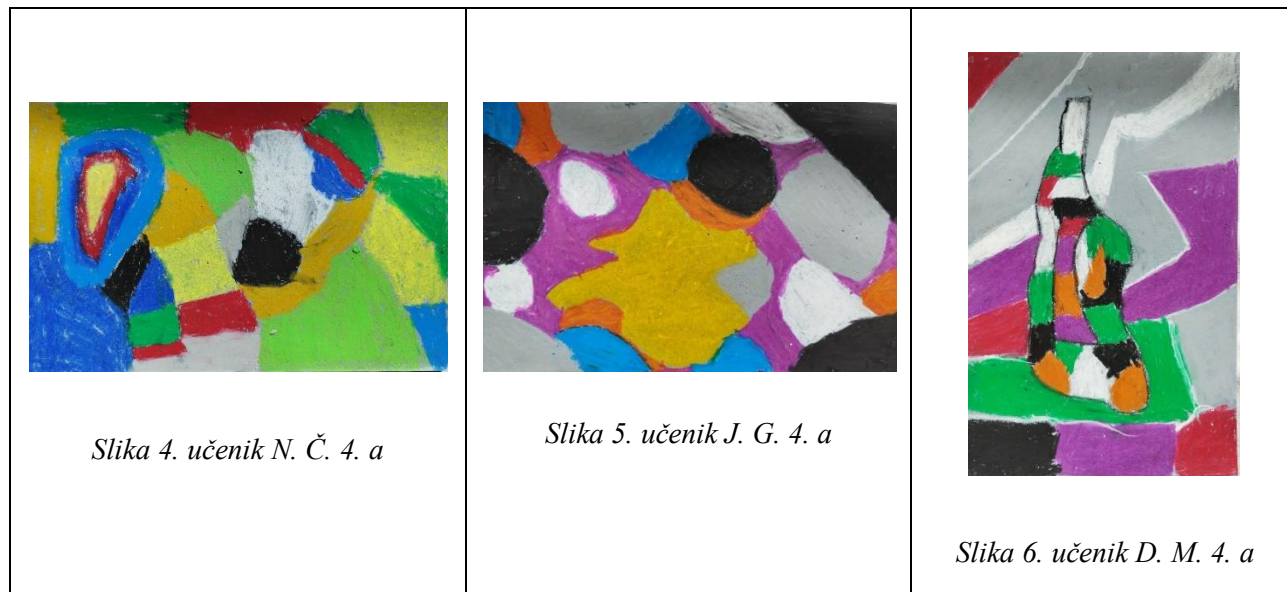
Doživljaj izražen riječima:

„Mislila sam na jedan događaj kad smo išli u Francusku i onda sam taj osjećaj iznenađenja napravila ovdje“. (učenica M. V.)

„Osjećam se iznenađeno i razmišljam o svojim rolama. Ovo sam mislila da mi izgleda kao neki kotač.“ (učenica B. G.)

„Sretno i osjećam se tako da imam neko iznenađenje u sebi, razmišljam o sreći i dugi, ne razmišljam o nečemu lošem nego kao uzbuđenje, kao da se sve rasprši iz mene, sva ta sreća što se krije.“ (učenica N. S.)

Srednje bogat likovni izričaj učenika

Doživljaj izražen riječima:

„Mene je iznenadilo kad mi je tata rekao da ćemo ići u Španjolsku.“ (učenik N. Č.)

„Snijeg me iznenadio!“ (učenik J. G.)

„Ja sam iznenađen što sam zadovoljan, jer inače nisam dobar, ne volim likovni, više volim apstraktne motive jer onda ne moram kazati na što sam mislio.“ (učenik D. M.)

Siromašan likovni izričaj učenika

Doživljaj izražen riječima:

„Meni kad me mama iznenadila s time da ćemo ići u Gardeland.“ (učenica M. R.)

„Mene je najviše iznenadilo kad sam dobila prvu četvorku i to baš iz engleskog jer mi taj predmet najbolje ide, prva (četvorka) je uvijek najgora. (učenica L. Š.)

„Mene je iznenadilo kad sam u 20 dana narasla dva centimetra!“ (učenica L. T.)

Vidljivo je da su radovi učenica L. Š. i L. T. jako slični jer su se koristile istim (ne)bojama pastela što je rezultat činjenice da su zajedno sjedile u klupi.

2. SAT: GRUPIRANJE TOČAKA I CRTA, CRNI FLOMASTER, SMIJEM SE (VIZUALAN MOTIV)

Bogat likovni izričaj učenika

Slika 10. učenica M. V. 4. a

Slika 11. učenica B. G. 4. a

Slika 12. učenik N. Č. 4. a

Doživljaj izražen riječima:

„Mene najviše nasmijavaju vicevi.“ (učenica M. V.)

„Ja sam baš sretna i ovo mi je nikad bolji rad.“ (učenica B. G.)

„Ja se svaki dan smijem kada mi netko nešto kaže ili ako netko nešto blesavo napravi.“ (učenik N. Č.)

Srednje bogat likovni izričaj učenika

Slika 13. učenik B. M. 4. a

Slika 14. učenik L. K. Č. 4. a

Slika 15. učenik J. K. 4. a

Doživljaj izražen riječima:

„Ja se non stop smijem.“ (učenik B. M.)

„Ja se svakodnevno smijem, nekih milijun puta zato što uvijek me netko nasmije ili napravi neku glupost.“ (učenik L. K. Č.)

„Najviše me nasmijavaju baze, zadnja je moja: na putu do škole susreo sam čivavu i pitao je da mi posudi dolar, a ona mi je rekla: oprosti, sad sam malo kratka.“ (učenik J. K.)

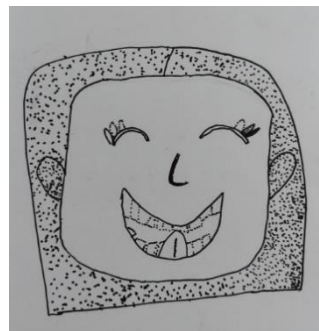
Siromašan likovni izričaj učenika

Slika 16. učenica K. Č. 4. a

Slika 17. učenik P. P. 4.

Slika 18. učenica I. V. 4. a

Doživljaj izražen riječima:

„Zadovoljna sam dok crtam i prisjećam se nekih smiješnih trenutaka npr. kad nam je frizbi upao u rijeku, moj se tata skinuo i krenuo plivati za frizbijem.“ (učenica K. Č.)

„Ja se baš puno ne smijem, mislim da bi se trebao malo više smijati.“ (učenik P. P.)

„Sestrin smijeh me nasmijava jer ona nasmije samu sebe kako se smije.“ (učenica I. V.)

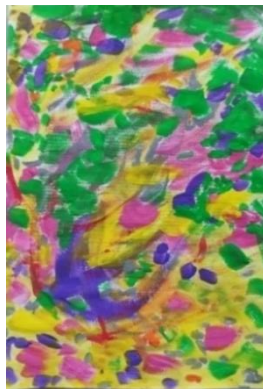
Likovni radovi učenika 4 B razreda

1. SAT : ČISTOĆA BOJE, TEMPERA, IZNENAĐENJE (NEVIZUALAN MOTIV)

Bogat likovni izričaj učenika

Slika 19. učenica C. S. 4. b

Slika 20. učenica R. R. 4. b

Slika 21. učenica T. F. 4. B

Doživljaj izražen riječima:

„Iznenadio me odlazak u kino kad sam gledala Asterixa i Obelixa.“ (učenica C. S.)

„Kad mi se tata vratio s broda iz Brazila.“ (učenica R. R.)

„Kad sam dobila psa i mačku pa me iznenadilo što se oni slažu.“ (učenica T. F.)

Srednje bogat likovni izričaj učenika

Slika 22. učenik M. B. 4. b

Slika 23. učenik M. Č. K. 4. b

Slika 24. učenik M. J. 4. b

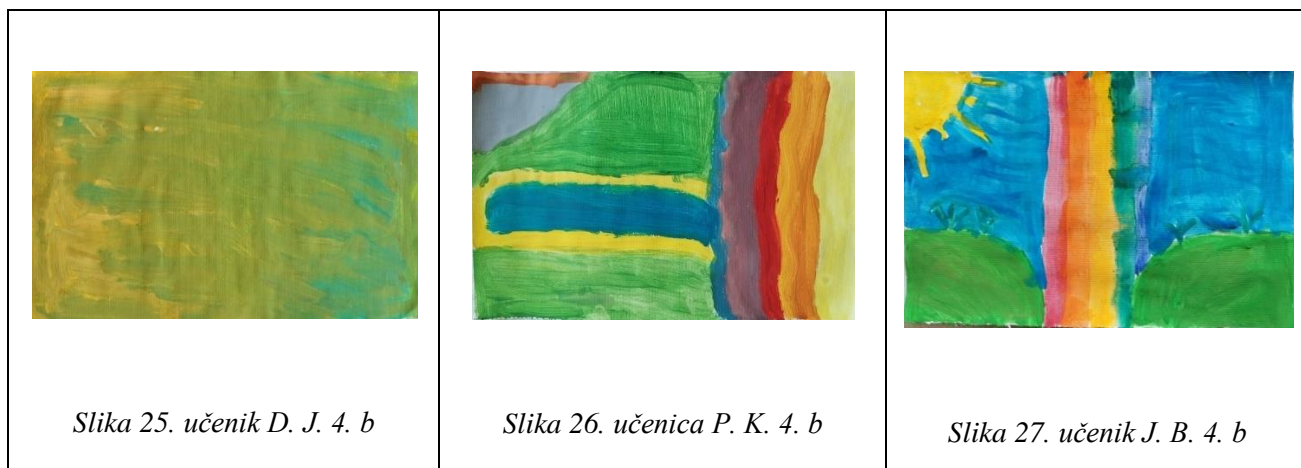
Doživljaj izražen riječima:

„Kad sam se vratio iz škole pa mi je mama rekla da ćemo otići u McDonald'sa. (učenik M. B.)

„Kad me tata odveo na posao i onda smo bili u galeriji.“ (učenik M. Č. K.)

„Kad mi se ujak vratio s broda s Bahama.“ (učenik M. J.)

Siromašan likovni izričaj učenika

Doživljaj izražen riječima:

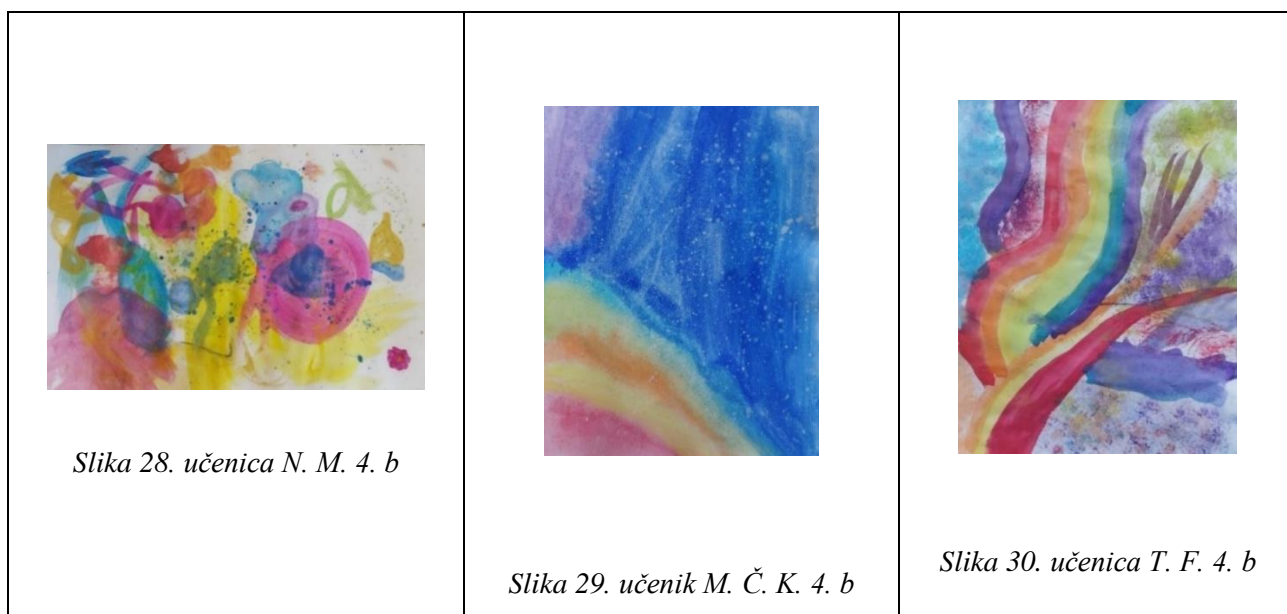
„Kad mi je tata kupio električni romobil za Pričest.“ (učenik D. J.)

Učenicu P. K. iznenadila je rođendanska proslava kad je bila mala, a na pitanje u čemu je razlika između rođendanske proslave kada je bila mala i sada rekla je: „Tad sam bila mala, a sad sam velika.“

„Sviđaju mi se moje ideje koje slikam jer se mogu izraziti na papiru.“ (učenik J. B.)

2. SAT: NIJANSE BOJA, AKVAREL, SMIJEH, (NEVIZUALNI MOTIV)

Bogat likovni izričaj učenika

Doživljaj izražen riječima:

„Najviše me nasmijava kad mama priča smiješne stvari iz života.“ (učenica N. M.)

„Mene najviše nasmijava kad gledam smiješna videa. Videa su o tome kako ljudi smiješno padnu.“ (učenik M. Č. K.)

„Sretno se osjećam dok slikam, a najviše me nasmijava kad se igram sa sestrom, ne igramo se baš, ali ono malo se glupiramo.“ (učenica T. F.)

Srednje bogat likovni izričaj učenika

Slika 31. učenik I. I. 4.b

Slika 32. učenik M. J. 4.b

Slika 33. učenik D. J. 4.b

Doživljaj izražen riječima:

„Smijeh je lijek.“ (učenik I. I.)

„Najviše me nasmijava kad me neko šaklja ili kad s prijateljima nešto smiješno pričam pa me to nasmije npr. kad pričamo o nekim smiješnim stvarima, kad gledamo mobitel pa kad dođe netko i kaže nešto jako smiješno.“ (učenik M. J.)

„Razmišljao sam o tome kako nas prijatelj iz razreda svaki dan nasmijava, šale su mu predobre, ima baš smiješnih i voli uvijek pričati viceve.“ (učenik D. J.)

Siromašan likovni izričaj učenika

<i>Slika 34. učenik M. B. 4. b</i>	<i>Slika 35. učenica P. K. 4. b</i>	<i>Slika 36. učenik O. P. 4. b</i>

Doživljaj izražen riječima:

„Na treningu me prijateljica nasmijava, ponaša se baš smiješno.“ (učenik M. B.)

„Nasmijava me kad me prijatelji nasmijavaju.“ (učenica P. K.)

„Kad dođe netko i kaže nešto jako smiješno.“ (učenik O. P.)

Likovni radovi učenika 3 A razreda

1. SAT: GRADBENE CRTE, KOLORISTIČKO IZRAŽAVANJE, KOMBINIRANA TEHNIKA (FLOMASTER, AKVAREL), IZNENAĐENJE, (VIZUALAN MOTIV)

Bogat likovni izričaj učenika

Slika 37. učenica J. R. 3. a

Slika 38. učenik D. R. 3. a

Slika 39. učenik R. Ž. 3. a

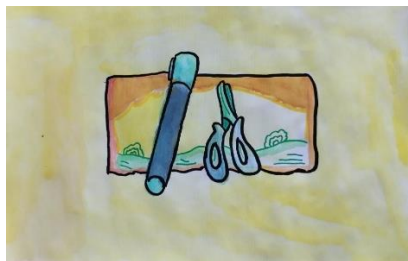
Doživljaj izražen riječima:

„Naslikala sam poklone.“ (učenica J. R.)

„Kad nešto roditelji kupe, a ja ne znam što su mi kupili i onda mi pokažu, a ja se iznenadim.“
(učenik D. R.)

„Za mene je iznenađenje kad mene netko iznenadi nečime kao nešto mi kupe i onda me iznenade.“ (učenik R. Ž.)

Srednje bogat likovni izričaj učenika

Slika 40. učenik J. G. 3. a

Slika 41. učenik I. P. 3. a

Slika 42. učenik P. B. 3. a

Doživljaj izražen riječima:

„Naslikao sam pribor za likovni jer volim crtati, slikati i sve što je povezano s likovnim, a najdraže mi je prirodu; pejzaže crtati flomasterima.“ (učenik J. G.)

Na pitanje: Što si naslikao učenik I. P. odgovara: „Nove patike koje su mi na nogama, dobio sam ih za Božić, ali prije Božića od djeda, on mi sve kupuje.“

„Meni kad je bio rođendan.“ (učenik P. B.)

Siromašan likovni izričaj učenika

Slika 43. učenik A. V. 3. a

Slika 44. učenica K. U. 3. a

Slika 45. učenik B. P. 3. a

Doživljaj izražen riječima:

„Naslikao sam loptu i rukavice. Kad odeš na utakmicu Hajduk – Dinamo, Hajduk dobije uvijek!“ (učenik A. V.)

„Ja sam za Božić od tate dobila mobitel, ja otvaram, kaže tata nešto na m, što je na m, nemam pojma što je na m, ja kažem to je neka zdjelica, a unutra je manistra usuvo.“ (učenica K. U.)

„Mislim da je bilo prije nekoliko dana, dobio sam nogometnu loptu od mame i tate pa slikam loptu i dobro se osjećam dok slikam.“ (učenik B. P.)

2. SAT: RAZLIČITI ODNOSI MASE I PROSTORA, GLINAMOL, GLAVA KOJA SE SMIJE (VIZUALAN MOTIV)

Bogat likovni izričaj učenika

Slika 46. učenica E. Š. 3. a

Slika 47. učenik J. V. 3. a

Slika 48. učenica V. B. 3. a

Doživljaj izražen riječima:

„Najviše me nasmijavaju šale.“ (učenica E. Š.)

„Ne smiju se svi jednako jer svatko ima različiti osmijeh.“ (učenik J. V.)

„Mene bi najviše nasmijalo kada bi netko nešto smiješno rekao.“ (učenica V. B)

Srednje bogat likovni izričaj učenika

Slika 49. učenica A. M. 3. a

Slika 50. učenik I. P. 3. a

Slika 51. učenik A. R. 3. a

Doživljaj izražen riječima:

„Najviše me sestra nasmijava, najčešće napravi neku čudnu bazu, a to bude često.“ (učenica A. M.)

„Ja se smijem u sebi, samo napravim facu i ukipim se.“ (učenik I. P.)

„Najviše me nasmijalo kad je moga brata pogodila lopta u ono najbolnije mjesto.“ (učenik A. R.)

Siromašan likovni izričaj učenika

Slika 52. učenik L. J. 3. a

Slika 53. učenik A. R. 3. a

Slika 54. učenik B. P. 3. a

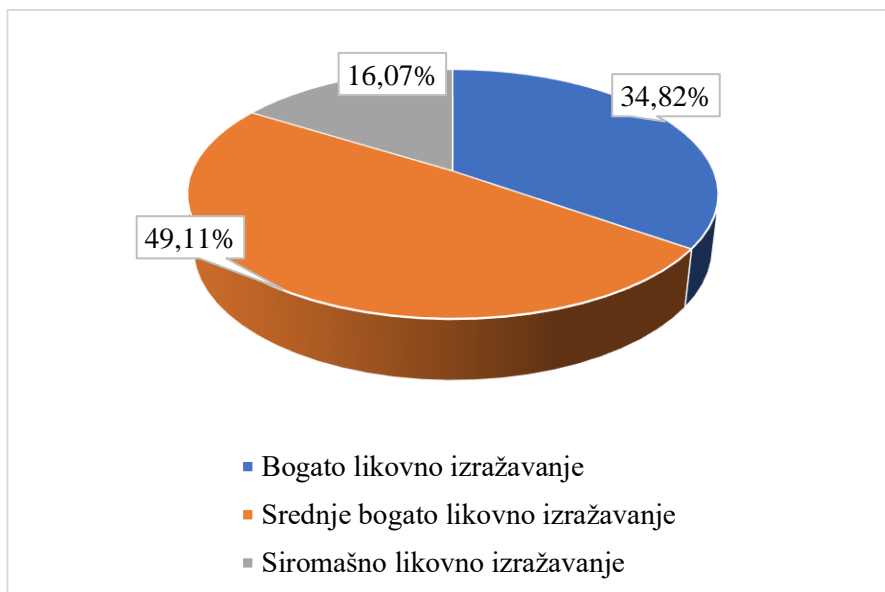
Doživljaj izražen riječima:

„Osmijeh je sreća.“ (učenik L. J.)

„Osmijeh je nešto veselo i pozitivno.“ (učenik A. R.)

„Meni je osmijeh kad se razveselim.“ (učenik B. P.)

Procjenjujući i analizirajući učeničke radove utvrdili smo da su učenici dobro likovno reagirali na ponuđene motive te ostvarili zanimljive likovne radove. U ovome radu prema kategorijama priložili smo 54 učenička ogledna rada, međutim ukupno smo ocijenili 112 učeničkih radova. U četvrtom A razredu bilo je 22 učenika te smo prikupili 44 njihova rada, u četvrtom B razredu bilo je 12 učenika te smo ukupno prikupili njihova 24 likovna rada, a u trećem A razredu bilo je 22 učenika od kojih smo prikupili također 44 dječja likovna uratka što znači da smo u sklopu ovoga istraživanja prikupili ukupno 112 učeničkih radova.

Grafikon 6. Procjena i analiza učeničkih radova

Bogatiji likovni izraz uočen je kod 34,82% (39) likovnih radova. Najviše je likovnih radova imalo srednje bogat likovni izričaj, točnije njih 49,11% (55), a preostali likovni radovi ostvareni su 16,07% (18) siromašnijim likovnim izrazom (grafikon 6). Četvrta hipoteza djelomično je potvrđena.

5.6. Zaključak istraživanja

Provedenim istraživanjem potvrđena je prva hipoteza *H1 Učenicima će više odgovarati vizualni likovni motivi*. Više od pola ispitanika izjasnilo se da više voli prikazivati emocije iznenađenje i smijeh vizualnim tj. figurativnim motivima što je s obzirom na njihovu dob sasvim razumljivo.

Druga je hipoteza: H2 Učenicima će više odgovarati slikarske tehnike za likovno izražavanje motiva iznenađenje i smijeh nije potvrđena. Učenicima više odgovaraju crtačke tehnike za prikazivanje navedenih motiva.

Sljedeća hipoteza: *H3 Učenici vole likovno oblikovati likovne radove s motivom iznenađenje i smijeh* također je potvrđena, a posljednja hipoteza koja glasi: *H4 Učenike će motivi iznenađenje i smijeh potaknuti na bogatiji likovni izraz* potvrđena je djelomično.

6. Zaključak

Emocije imaju veliku ulogu u životu svakoga pojedinca, stoga je djecu važno upoznati s njima već u ranoj dobi. Potrebno im je osvijestiti da emocije mogu slobodno izražavati u svojoj okolini. Djeca počinju učiti u svojoj obitelji, a kasnije se njihov proces odgoja i obrazovanja nastavlja u školi. Uloga učitelja tijekom obrazovnog putovanja učenika izuzetno je značajna. Učitelj u trenutku kada osjeti svoj poziv mora biti svjestan odgovornosti koja ga čeka te posvećenosti i ljubavi koju će pružiti svojim učenicima uz širok spektar znanja koje će nesebično prenositi novim naraštajima.

Tema emocija novost je u nastavi koju treba što više uključivati u sve nastavne predmete, a kroz nastavu Likovne kulture možemo omogućiti djeci da svoje emocije i vizualno iskažu na kreativan način. Motivacija kao prva i osnovna etapa svakoga nastavnoga sata treba pobuditi interes učenika kako bi se odvažio u samostalno otkrivanje predviđene tematske jedinice. Motivi koji učenike potiču na rad trebaju biti što raznovrsniji, drugim riječima što više osjetila treba biti uključeno prilikom motivacijskih priča ili igara koje se provode na satu u cilju usvajanja likovnog jezika, i razvoja likovne pismenosti.

Cilj provedenoga istraživanja u sklopu ovoga diplomskoga rada bio je ispitati likovne reakcije učenika na vizualne i nevizualne poticaje (iznenađenje i smijeh) u likovnom stvaralaštvu. Rezultati istraživanja pokazali su da učenici više vole vizualne motive u likovnom stvaralaštvu za izražavanje iznenađenja i smijeha. Crtačke su se likovne tehnike prema razmišljanju učenika pokazale boljima za izražavanje navedenih emocija. Više od pola ispitanih učenika izjavilo je da voli likovno prikazivati emocije iznenađenja i smijeha na nastavnim satima Likovne kulture, neovisno o likovnim zadacima i tehnikama kojima su se služili prilikom osobnoga likovnoga ostvaraja. Na kraju možemo zaključiti da su motivi iznenađenje i smijeh potaknuli učenike na bogatiji likovni izraz i osrednje bogat likovni izraz što su učenici pokazali svojim jedinstvenim i kreativnim likovnim uradcima uz priložene verbalizirane doživljaje. Vidimo da su emocije potaknule unutrašnji svijet učenika što je rezultiralo likovnim izričajem, a bogatstvo likovnog izričaja potaknulo je učenike na razmišljanje i verbalizaciju doživljaja što utječe na cjeloviti razvoj učenika, bolju introspekciju njihovih osjećaja te na bolju komunikaciju u okruženju. Važno je da učenik temeljito upozna sebe, drugim riječima da razumije svoje emocije te da ih slobodno izražava u svojoj okolini, ali da pritom razumije i tuđe

emocije. Međupredmetna tema Osobni i socijalni razvoj doprinosi i proširuje percepciju učenika o sebi te im pomaže u shvaćanju drugih kao zasebnih individua. Poželjno ju je ostvarivati što češće u interakciji s nastavom Likovne kulture ne zanemarujući pri tom učenje likovnog jezika kod učenika.

Navedeno istraživanje može obogatiti postojeća, ali i pridonijeti budućim istraživanjima slične tematike s mogućnošću uvođenja novih varijabli istraživanja.

7. Literatura

1. Addyman, C., Fogelquist, C., Levakova L. i Rees S. (2018). Social Facilitation of Laughter and Smiles in Preschool Children. *Frontiers in Psychology*, Volume 9 – 2018, 1-9. doi: doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01048
Dostupno na: <file:///C:/Users/Ivana/Downloads/fpsyg-09-01048.pdf> (Pristupljeno: 12.5.2023.)
2. Beck, R. C. (2003). *Motivacija: Teorija i načela*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik: Likovni jezik predškolske djece*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Bergson, H. (1987). *Smijeh : esej o značenju komičnog*. Zagreb: Znanje.
5. Bilić, V., Balić Šimrak, A. i Kiseljak, V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (68), 2-5.
Dostupno na: (Pristupljeno: 29.3.2023.)
6. Bognar, L. i Dubovicki, S. (2012). Emotions in the teaching process. *Croatian Journal of Education*, 14 (1), 135-153.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/79596> (Pristupljeno: 16.6.2023.)
7. Brajčić, M., Kušević, D. (2016). *Dijete i likovna umjetnost – doživljaj likovnog djela*. Filozofski fakultet: Split.
8. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Broudy, H. (1987). *The role of imagery in learning*. Los Angeles: Getty Center for Education in the Arts.
10. Cekaite, A., Andrén, M. (2019). Children's Laughter and Emotion Sharing With Peers and Adults in Preschool. *Frontiers in Psychology*, Volume 10 – 2019, 1-19. doi: doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00852
Dostupno na: <file:///C:/Users/Ivana/Downloads/fpsyg-10-00852.pdf> (Pristupljeno: 12.5.2023.)
11. Chabot D., Chabot M. (2009). *Emocionalna pedagogija*. Zagreb: Educa nakladno društvo d.o.o.
12. Dramac, I. i Lazzarich, M. (2016). Smiješna strana obrazovanja – humor u poučavanju. *Život i škola*, LXII (3), 87-96.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/176563> (Pristupljeno: 12.5.2023.)

13. Finci, P. (2008). *Djelo i nedjelo*. Zagreb: Demetra.
14. Frančišković, T., Pernar M. (2008). *Psihološki razvoj čovjeka*. Rijeka: Medicinski fakultet.
15. Goleman D. (1997). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga.
16. Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. EDUCA: Zagreb.
17. Jalongo, M. J. & Stamp, L. N. (1997). *The arts in children's lives: Aesthetics education in early childhood*. Boston: Allen & Bacon.
18. Katunarić, V. (2007). *Lica kulture*. Zagreb: Antibarbarus.
19. Kovačević, B. i Ramadanović, E. (2016). Primarne emocije u hrvatskoj frazeologiji. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 42 (2), 505-527.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/177791> (Pristupljeno: 12.5.2023.)
20. Kuščević, D., Alijev, B. i Brajčić, M. (2009). Mediteranski motivi u nastavi likovne kulture. *Školski vjesnik*, 58 (1.), 49-62.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82589> (Pristupljeno: 15.2.2023.)
21. Labus, M. (2005). Ontologijski prilaz umjetnosti u djelu Ivana Fochta. *Filozofska istraživanja*, 25 (4), 901-912. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/2465> (Pristupljeno: 29.5.2023.)
22. Maslow, A. (1970). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
23. Mašanović, B., Mašanović, T. (2003). Smijeh kao lijek. *MEDIX, godina IX*, broj 50, 124-125. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/31434> (Pristupljeno: 14.6.2023)
24. Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Osobni%20i%20socijalni%20razvoj%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf> (Pristupljeno: 5.5.2023.)
25. Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH (2019). *Kurikulum nastavnog predmeta Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za Gimnazije*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnog%20predmeta%20Likovna%20kultura%20za%20osnovne%20skole%20i%20Likovna%20umjetnost%20za%20gimnazije.pdf> (Pristupljeno: 4.5.2023.)

26. Motiv. (2021). *Hrvatska enciklopedija. mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42114>
Pristupljeno: 11.6.2023.
27. Popovich, K., Vandeleur, M., Mills, J., Davis, D., Fries, A., Zayat, J.&Silerzio, K. (2004), K – 12 visual art curriculum.
Dostupno na:
<https://www.sbschools.net/cms/lib/VT01819219/Centricity/Domain/36/Master%20Art%20Curriculum%20GCE%20revisionsMay%202008.pdf> (Pristupljeno: 25.4.2023.)
28. Reeve, J. (2010). *Razumijevanje motivacije i emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
29. Robert, M. (2003) Značenje smijeha ili duhovno obilježje komike. *U Europski glasnik, Godište VII.*, br.8. 987-989.
30. Šarančić, S. (2014). Dobrobiti likovnog stvaralaštva. *Napredak*, 154 (1-2), 91-104.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/138833> (Pristupljeno: 16.6.2023.)
31. Vasta R., Haith M. M., Miller A. S. (2004). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko : Naklada Slap.

Sažetak

Tema ovog rada je istraživanje dviju emocija – iznenađenja i smijeha na dječje likovno izražavanje. U teorijskom je dijelu definiran pojam emocije te je istaknuto koliko su one važne za cjelokupni razvoj djeteta. Također se govori o načinima motivacije u Likovnoj nastavi. U praktičnome je dijelu provedeno istraživanje u jednoj osnovnoj školi u Splitsko–dalmatinskoj županiji u veljači 2023. godine na uzorku od 56 učenika 3. i 4. razreda osnovne škole. Cilj ovoga diplomskoga rada bio je ispitati likovne reakcije i razmišljanja učenika o vizualnim i nevizualnim poticajima (iznenađenje i smijeh) u dječjem likovnom stvaralaštvu. Održano je šest sati Likovne kulture, u svakom razredu po dva sata s različitim likovnim zadacima i likovnim tehnikama. U motivacijskom dijelu djeca su uz metodu razgovora potaknuta na maštovito i kreativno izražavanje emocija iznenađenja i smijeha uz predočavanje različitih umjetničkih reprodukcija. Rezultati pokazuju kako učenici više vole figurativne motive u likovnom izražavanju navedenih emocija te smatraju kako im crtačke tehnike omogućavaju bolju likovnu ekspresiju doživljaja. Više od polovine učenika voli likovno izražavati emocije, a emocije su potaknule učenike u većini likovnih radova na srednje bogat i bogat likovni izričaj. Kreativni likovni izričaj potaknuo je učenike na promišljanje i verbalizaciju osobnih doživljaja.

Ključne riječi: Likovna kultura, motivi, emocije, učenik, likovno izražavanje

Abstract

The topic of this thesis is the research of two emotions - surprise and laughter in the children's artistic expression. In the theoretical part the concept of emotions is defined and it is pointed out how important emotions are for the overall child development. The thesis also presents the motivation techniques in Art classes. The practical part, research, was conducted in an elementary school in Split-Dalmatia County in February 2023 on a sample of 56 students of the 3rd and 4th grades of elementary school. The thesis aimed to examine the artistic reactions and thoughts of students about visual and non-visual incentives (surprise and laughter) in children's art. Six Fine Arts classes were held, two school hours in each of three class departments, each having different art assignments and art techniques. During the motivational part, students were encouraged to imaginatively and creatively express the emotions of surprise and laughter using the presentation of various artistic reproductions and through discussions. The results show that the students prefer figurative motives in the artistic expression of the mentioned emotions, and they believe that drawing techniques enable them to express their experiences. More than half of the students like to express their emotions through art, and in most art works emotions inspired them for medium rich and rich artistic expression. Creative art expression encouraged students to reflect and verbalize their personal experiences.

Keywords: Art, motives, emotions, student, artistic expression

PRILOZI

Popis umjetničkih reprodukcija korištenih na nastavnim satima Likovne kulture:

Umjetnička reprodukcija 1. *Piet Mondrian, Kompozicija s crvenom, žutom i plavom, 1930.*

Umjetnička reprodukcija 2. *Piet Mondrian, Pobjednički boogie-woggie, 1944.*

Umjetnička reprodukcija 3. *Paul du Toit, Uzbuđenje, 2007.*

Umjetnička reprodukcija 4. *Romare Bearden, Korijenje, 1977.*

Umjetnička reprodukcija 5. *Vuncent van Gogh, Pokretni most s damom sa suncobranom, 1888.*

Umjetnička reprodukcija 6. *Vincent van Gogh, Pokretni most s hodajućim parom, 1888.*

Umjetnička reprodukcija 7. *Vincent van Gogh, Skica seoske kuće u Provansi, 1888.*

Umjetnička reprodukcija 8. *Marino Tartaglia, Autoportret, 1917.*

Umjetnička reprodukcija 9. *Pablo Picasso, Žena koja sjedi, 1909.*

Umjetnička reprodukcija 10. *Victor Vasarely, Gestalt plavo, 1970.*

Umjetnička reprodukcija 11. *Vermeer van Delft, Djevojka s bisernom naušnicom, 1665.*

Umjetnička reprodukcija 12. *Andre Derain, Drveće, 1906,*

Umjetnička reprodukcija 13. *Henri Matisse, Portret Lydije Delectorskaya, 1947.*

Umjetnička reprodukcija 14. *Alberto Giacometti, Čovjek koji pokazuje, 1947.*

Umjetnička reprodukcija 15. *Barbara Hepwort, Tri oblika, 1968.*

Umjetnička reprodukcija 16. *Jean Arp, Poprsje žene, 1953.*

Umjetnička reprodukcija 17. *Constantin Brancusi, Muza, 1909.-1910.*

Umjetnička reprodukcija 18. *Vojin Bakić, Razvijene površine III, 1960.*

Popis grafikona i slika :

Grafikon 1. *Postotak ispitanika prema razredima*

Grafikon 2. *Vrste motiva koje učenici više vole u likovnom stvaralaštvu za izražavanje emocija iznenađenja i smijeha*

Grafikon 3. *Izbor likovnih tehnika za izražavanje motiva iznenađenje i smijeh*

Grafikon 4. *Stavovi učenika o likovnom prikazivanju emocije iznenađenja na satu Likovne kulture*

Grafikon 5. Stavovi učenika o likovnom prikazivanju emocije smijeha na satu Likovne kulture

Grafikon 6. *Procjena i analiza učeničkih radova*

1. SAT: KROMATSKO - AKROMATSKI KONTRAST, PASTEL, IZNENAĐENJE, (NEVIZUALNI MOTIV)

Slika 1. učenica M. V. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 2. učenica B. G. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 3. učenica N. S. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 4. učenik N. Č. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 5. učenik J. G. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 6. učenik D. M. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 7. učenica M. R. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 8. učenica L. Š. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 9. učenica L. T. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

2. SAT: GRUPIRANJE TOČAKA I CRTA, CRNI FLOMASTER, SMIJEM SE (VIZUALAN MOTIV)

Slika 10. učenica M. V. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 11. učenica B. G. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 12. učenik N. Č. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 13. učenik B. M. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 14. učenik L. K. Č. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 15. učenik J. K. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 16. učenica K. Č. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 17. učenik P. P. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 18. učenica I. V. 4. a; izvor: Ivana Vučemilović

1. SAT : ČISTOĆA BOJE, TEMPERA, IZNENAĐENJE (NEVIZUALAN MOTIV)

Slika 19. učenica C. S. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 20. učenica R. R. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 21. učenica T. F. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 22. učenik M. B. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 23. učenik M. Č. K. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 24. učenik M. J. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 25. učenik D. J. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 26. učenica P. K. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 27. učenik J. B. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

2. SAT: NIJANSE BOJA, AKVAREL, SMIJEH, (NEVIZUALNI MOTIV)

Slika 28. učenica N. M. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 29. učenik M. Č. K. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 30. učenica T. F. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 31. učenik I. I. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 32. učenik M. J. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 33. učenik D. J. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 34. učenik M. B. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 35. učenica P. K. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 36. učenik O. P. 4. b; izvor: Ivana Vučemilović

1. SAT: GRADBENE CRTE, KOLORISTIČKO IZRAŽAVANJE, KOMBINIRANA TEHNIKA (FLOMASTER, AKVAREL), IZNENAĐENJE, (VIZUALAN MOTIV)

Slika 37. učenica J. R. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 38. učenik D. R. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 39. učenik R. Ž. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 40. učenik J. G. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 41. učenik I. P. 3. a ; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 42. učenik P. B. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 43. učenik A. V. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 44. učenica K. U. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 45. učenik B. P. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

2. SAT: RAZLIČITI ODNOSI MASE I PROSTORA, GLINAMOL, GLAVA KOJA SE SMIJE (VIZUALAN MOTIV)

Slika 46. učenica E. Š. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 47. učenik J. V. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 48. učenica V. B. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 49. učenica A. M. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 50. učenik I. P. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 51. učenik A. R. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 52. učenik L. J. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 53. učenik A. R. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Slika 54. učenik B. P. 3. a; izvor: Ivana Vučemilović

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Odsjek za učiteljski studij

**Izjava o suglasnosti roditelja za sudjelovanje djeteta u istraživanju za potrebe
diplomskoga rada**

Poštovani roditelji,

obraćamo Vam se s molbom za prikupljanje podataka u svrhu provođenja istraživanja za diplomski rad pod nazivom: *Iznenadjenje i smijeh kao poticaj za dječje likovno izražavanje* studentice Ivane Vučemilović te Vas molimo za suradnju i dozvolu. Planiranim istraživanjem žele se ispitati poticaji za likovno izražavanje učenika koji će rezultirati dječjim likovnim stvaralaštvom. Sudjelovanje u istraživanju je anonimno i dobrovoljno, a rezultati će se koristiti u istraživačke svrhe (diplomski rad) i neće se zlorabiti na bilo koji način. Istraživanje bi se provelo u okviru redovite satnice nastave Likovne kulture.

Unaprijed zahvaljujemo!

studentica Ivana Vučemilović

Potpis roditelja/staratelja

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ivana Vučemilović, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice primarnoga obrazovanja, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 7. srpnja 2023.

Potpis

Ivana Vučemilović

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: IVANA KUČEMILKOVIĆ

Naslov rada: IZNENADENJE I SMILEH KAO POJLOVA ZA DJECE
LIKOVNO IZRAŽAVANJE

Znanstveno područje i polje: INTERDISCIPLINARNO PODRUČJE OSVJETLJIVE ZNANSTVI, PEDAGOGIJA, LIKOVNA UMJETNOST

Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
DUBRAVKA KUŠČENIĆ, doc. dr. sc.

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
/

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
SUZANA TOMAŠ doc. dr. sc.
DUBRAVKA KUŠČENIĆ doc. dr. sc. (mentor)
INES BLAŽENIĆ izv. prof. dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, srpanj 2023.

Potpis studenta/studentice: Ivane Kučemilović

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.